

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

[૨૦૧૦] જ એસ.સી.આર. ૯૮૧

એસ. આર. શ્રીનાવાસ અને અન્યઓ.

વિ.

એસ. પદ્માવથમ્મા

(૨૦૦૫ની દિવાની અપીલ નંબર ૪૬૨૩)

એપ્રિલ ૨૨, ૨૦૧૦

[વી.એસ. સિરપુરકર અને સુરીન્દર સિંહ નિજ્જર, ન્યાયમૂર્તિઓ]

વસિયતનામું:

વસિયતનામાનું નિષ્પાદન અને તેની ખરાઈ — પુરવાર કરવાનો ભાર — ઠરાવ્યું:
પ્રારંભિક ભાર વસિયતનામું રજૂ કરનાર પર છે કે તે તમામ વાજબી શંકાઓ દૂર કરે
— શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓની હાજરી પ્રારંભિક ભારને વધુ ભારે બનાવે છે —
દાવાની મિલકત બાબતે પુત્રીઓમાંથી એકના હિતમાં વસિયતનામું — અન્ય
કાનૂની વારસદારોને વારસામાંથી શા માટે બાકાત રાખવામાં આવ્યા તે અંગે કોઈ
કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી — સાક્ષીપત્રક સહી કરનાર સાક્ષીઓમાંથી

એકપણની તપાસ કરવામાં આવી નથી — નોંધણી માટે વસિયતનામું બે અલગ અલગ પ્રસંગે ઉપ-રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ શા માટે રજૂ કરવામાં આવ્યું તે અંગે કોઈ કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી — ઉપ-રજિસ્ટ્રારની તપાસ કરવામાં આવી નથી — એકમાત્ર લાભાર્થીએ વસિયતનામું લખાવવામાં અને તેની નોંધણી કરાવવામાં સક્રિય ભાગ ભજવ્યો — તમામ પરિસ્થિતિઓની સંચિત અસર વસિયતનામાની ખરાઈ અંગે શંકા ઉપજાવે છે — માત્ર નોંધણી થવી તે જાતે જ શંકા દૂર કરવા પૂરતી નથી — આવી શંકા માત્ર વસિયતનામું રજૂ કરનારના એવાં દાવાથી દૂર થઈ શકે નહીં કે વસિયતનામા પર વસિયતકર્તાની સહી હતી અથવા વસિયતનામું બનાવતી વેળાએ વસિયતકર્તા સ્વસ્થ અને સુચિંત મનસ્થિતિમાં હતો — તેથી, વસિયતનામું ખરું હોવાનું પુરવાર થયું નથી — સાક્ષ્ય અધિનિયમ, ૧૮૮૨ — કલમો ૬૩, ૬૮ — હિંદુ વારસાગત અધિનિયમ, ૧૯૫૬ — કલમ ૧૫(૨)(એ).

વસિયતના પ્રમાણી સાક્ષીઓ — વસિયતનો લખનાર — ઠરાવ્યું: તે પ્રમાણી સાક્ષી બની જતો નથી — આવશ્યક એ છે કે સાક્ષી પોતાનું હસ્તાક્ષર પ્રમાણિત કરવાની મનશા સાથે કરે, એટલે કે તેણે કારોબારકર્તાને હસ્તાક્ષર કરતાં જોયું હોવાનું પ્રમાણિત કરવાનો હેતુ હોવો જોઈએ — જો કોઈ વ્યક્તિ દસ્તાવેજ પર પોતે લખનાર છે અથવા ઓળખ કરનાર છે અથવા નોંધણી અધિકારી છે તે પ્રમાણિત કરવા માટે હસ્તાક્ષર કરે, તો તે પ્રમાણી સાક્ષીની હેસિયતમાં હસ્તાક્ષર કરતો નથી — પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૮૨ — કલમો ૬૩, ૬૮ — સાક્ષી.

દાવાની મિલકત તેમના પિતાના અવસાન બાદ વાદી અને પ્રતિવાદી જ ની માતા ‘પી’ ને વારસાગત રીતે પ્રાપ્ત થઈ હતી. વાદીની બહેનોમાંથી એક, ‘આઈ’, માતા સાથે રહેતી હતી અને માતાનું અવસાન થાય ત્યાં સુધી તેની સંભાળ લેતી હતી. ‘આઈ’ દાવાની મિલકતના કબજામાં યથાવત્ રહી. જ્યારે ‘આઈ’નું અવસાન થયું, ત્યારે તેની અંત્યેષ્ટિ તેના પિતરાઈ ભાઈ, પ્રતિવાદી ૧ દ્વારા કરવામાં આવી. ત્યારબાદ, પ્રતિવાદી ૧ દાવાની મિલકતના કબજામાં રહ્યો અને પ્રતિવાદી ૨ અને ૩ ને ભાડુઆત તરીકે દાખલ કર્યા હતા.

વાદીએ એ જાહેરખબર મેળવવા માટે દાવો દાખલ કર્યો કે તે અને પ્રતિવાદી જ દાવાની મિલકતના સંપૂર્ણ માલિક છે. પ્રતિવાદી ૧નો બચાવ એવો હતો કે ૧૮.૬.૧૯૭૪ના રોજ વાદીની માતાએ ‘આઈ’ના હિતમાં વસીયતનામું કર્યું હતું, અને નિર્વસીય વારસાગત ઉત્તરાધિકાર ન હોવાથી, ન તો વાદી અને ન તો પ્રતિવાદી જ દાવાની મિલકતમાં ઉત્તરાધિકારી બની શકે. નીચલી અદાલતે એવો ઠરાવ કરીને દાવો નામંજૂર કર્યો કે વાદીઓએ ‘પી’ દ્વારા ‘આઈ’ના હિતમાં કરવામાં આવેલી વસીયતનામાની અમલવારીનો ગંભીર રીતે વિવાદ કર્યો નહોતો અને હકીકતમાં વાદીની કાનૂની વારસદારો તરીકે અપીલકર્તાઓએ દાખલ કરેલા અનુવર્તી દાવા, એટલે કે ઓ.એસ. નં. ૨૩૩ ઓફ ૧૯૯૮માં, તે વસીયતનામાની અમલવારી સ્વીકારી હતી. પ્રથમ અપીલી અદાલતે નીચલી અદાલતનો ચુકાદો પલટ્યો. અપીલમાં, વડી અદાલતે નીચલી અદાલતનો ચુકાદો પુનઃસ્થાપિત કર્યો. તેથી આ અપીલ.

અપીલ મંજૂર કરતાં, અદાલતે

ઠરાવ્યુ: ૧.૧. આ બાબત વિવાદિત નથી કે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ સંપૂર્ણ પરાયો હતો. તે ‘પી’ નો સીધો વંશજ ન હતો. તે પી ની બહેનનો પુત્ર હતો. જો તા. ૧૮.૬.૧૯૭૪ ની વસિયત અસલી હોવાનું માન્ય ન ઠરે, તો મિલકત હિંદુ વારસો અધિનિયમની કલમ ૧૫(૨) હેઠળ અપીલકર્તાઓને વારસાગત રીતે પ્રાપ્ત થવાની હતી. કલમ ૧૫(૨) નો મૂળભૂત હેતુ એ છે કે નિસંતાન સ્ત્રી હિંદુ, જે વિના વસિયત મૃત્યુ પામે, તેની વારસામાં પ્રાપ્ત થયેલી મિલકત મૂળ સ્ત્રોત તરફ પરત જાય તેની ખાતરી કરવી. આ જોગવાઈ એ માટે ઘડવામાં આવી હતી કે વારસામાં પ્રાપ્ત થયેલી મિલકત પરાયાઓના હાથે ન ચડે. આ વાત સંસદના બંને ગૃહોની સંયુક્ત સમિતિની ભલામણોથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે. [પરિચ્છેદ ૧૮, ૧૯, ૨૧] [૯૯૭-એફ; ૯૯૮-ડી-ઈ; ૯૯૯-ડી-ઈ]

પંજાબ રાજ્ય વિ. બલવંત સિંહ ૧૯૯૨ સપ્લી. (૩) એસસીસી ૧૦૮; વી. દંડપાણી ચેટ્ટિયાર વિ. બાલાસુબ્રમણિયન ચેટ્ટિયાર (૨૦૦૩) ૬ એસસીસી ૬૩૩, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

જયંતીલાલ મનસુખલાલ અને અન્ય વિ. મહેતા છનલાલ અંબાલાલ એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ ગુજરાત ૨૧૨; પાલનિવેલાયુથમ પિલ્લૈ અને અન્ય વિ. રામચંદ્રન અને અન્ય (૨૦૦૦) ૬ એસ.સી.સી. ૧૫૧; સોમનાથ બર્મન વિ. ડૉ. એસ.પી. રાજુ અને અન્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૭૦ એસ.સી. ૮૪૬; શ્રીમતી જસવંત

કૌર વિ. શ્રીમતી અમૃત કૌર અને અન્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૭૪, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૧.૨. અધિનિયમની કલમ ૧૫(૨)(એ) ના બળે, અપીલકર્તાઓ વિવાદિત સંપત્તિના વારસ બનતાં. આ હક્કને પ્રતિવાદી નં.૧ દ્વારા, કથિત રીતે ‘પી’ દ્વારા કરવામાં આવેલી તા. ૧૮.૬.૧૯૭૪ ની વસિયતના આધાર પર, નિષ્ફળ બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો. પ્રતિવાદી નં.૧ એ એવો દાવો કર્યો હતો કે વાદીઓ અવસીયત વિના થયેલ વારસાગત ક્રમના આધારે સંપત્તિનો ‘વારસો મેળવવાનો’ દાવો કરી શકતા નથી. તેથી, નિઃસંદેહપણે, પ્રતિવાદી નં.૧ માટે એ સાબિત કરવું જરૂરી હતું કે વસિયત નિયમિત રીતે કરવામાં આવી હતી અને તે અસલી હોવાનું સાબિત થયું હતું. [પરા ૨૩] [૧૦૦૧-જી-એચ; ૧૦૦૨-એ]

એચ. વેંકટાયલા અચંગાર વિ. બી.એન. થિમ્માજામ્મા, ૧૯૫૯ સપ્લિ. (૧) એસસીઆર ૪૨૬; જસવંત કૌર વિ. અમૃત કૌર (૧૯૭૭) ૧ એસસીસી ૩૬૯, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૧.૩. પ્રમાણિત સાક્ષીઓમાંથી કોઈની પણ તપાસ કરવામાં આવી નહોતી. લેખક, જેણીની ડી.ડબલ્યુ.૨ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી હતી, તેણે એવું જણાવ્યું નહોતું કે તેણે વસીયતનામા પર પ્રમાણિત કરવાની મનશાથી હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. પોતાના પુરાવામાં તેણે માત્ર એટલું જણાવ્યું હતું કે તે વસીયતનામાનો લેખક હતો. તેણે તો એ પણ સ્વીકાર્યું હતું કે તેને વસીયતનામાના સાક્ષીઓના નામો યાદ નહોતા. એ આવશ્યક છે કે સાક્ષીએ પોતાના હસ્તાક્ષર એનિમો અટેસ્ટેન્ડીથી કર્યા હોય,

અર્થાત્, એ હેતુથી કે તેણે કર્તાને હસ્તાક્ષર કરતાં જોયો છે અથવા તેની પાસેથી પોતાના હસ્તાક્ષર અંગે વ્યક્તિગત સ્વીકાર પ્રાપ્ત કર્યો છે, તેનું પ્રમાણિત કરવાનું. જો કોઈ વ્યક્તિ દસ્તાવેજ પર કોઈ અન્ય હેતુ માટે હસ્તાક્ષર કરે, ઉદાહરણ તરીકે, પોતે લેખક છે અથવા ઓળખકર્તા છે અથવા નોંધણી અધિકારી છે તેવું પ્રમાણિત કરવા માટે, તો તે પ્રમાણિત સાક્ષી ગણાતો નથી. ઉક્ત કસોટી લેખક ડી.ડબલ્યુ.ર દ્વારા પૂર્ણ કરવામાં આવી નહોતી. લેખકે હસ્તાક્ષર નોંધાવ્યાનો પ્રભાવ પ્રમાણિત સાક્ષીઓના સમક્ષ દરજ્જાનો હોવાનું માન્ય ઠરી શકે નહીં. [પરિચ્છેદ ૨૬, ૨૭]
[૧૦૦૪-બી-એચ]

એમ.એલ. અબ્દુલ જબ્બાર સાહેબ વિ. એમ.વી. વેંકટ શાસ્ત્રી એન્ડ સન્સ (૧૯૬૯) ૧ એસ.સી.સી. ૫૭૩; એન. કમલમ વિ. અચ્યાસામી (૨૦૦૧) ૭ એસ.સી.સી. ૫૦૩, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૨.૧. ઓ.એસ. નં. ૨૩૩ ઓફ ૧૯૯૮ ના વાદપત્રમાં અથવા પી.ડબલ્યુ.-૧ ના પુરાવામાં વસીયતનામાની અસલિયત અથવા કાનૂની માન્યતા અંગે કોઈ સ્વીકારોક્તિ નથી. નિઃસંદેહ એ યોગ્ય છે કે સાચી અને સ્પષ્ટ સ્વીકારોક્તિ સ્વીકારવામાં આવેલા તથ્યોનો શ્રેષ્ઠ પુરાવો પૂરું પાડે છે. આવી સ્વીકારોક્તિ, જો સફળતાપૂર્વક પરત ખેંચી લેવામાં ન આવે અથવા તે ભૂલપૂર્ણ હોવાનું સાબિત ન કરવામાં આવે, તો નિર્ધારક સાબિત થઈ શકે છે. વડી અદાલતે એ ઠરાવવામાં ભૂલ કરી કે ઓ.એસ. નં. ૨૩૩ ઓફ ૧૯૯૮ માં કરાયેલ સ્વીકારોક્તિઓ અને પી.ડબલ્યુ.૧ ના પુરાવાને ધ્યાનમાં લેતાં વસીયતનામાનો સ્વતંત્ર પુરાવો જરૂરી

નહોતો. હકીકતમાં, ‘પી’ એ પોતાની માલિકીના માત્ર સ્થાવર મિલકતો ‘આઈ’ ના હિતમાં વસીયત દ્વારા આપેલી હતી, એટલું સિવાય કોઈ સ્વીકારોક્તિ નહોતી. પ્રથમ અપીલી અદાલતે યોગ્ય રીતે નોંધ્યું કે ઉક્ત સ્વીકારોક્તિ માત્ર વસીયત બનાવવામાં આવી હતી તે બાબત સુધી મર્યાદિત હતી, વસીયતનામાની અસલિયત અંગે નહોતી. વાદપત્રમાં તેમજ પી.ડબલ્યુ.૧ ના પુરાવામાં સમાવાયેલ નિવેદનો, તા. ૧૮.૬.૧૯૭૪ ના વસીયતનામાના વિધિવત્ નિષ્પાદન અને અસલિયત અંગેની સ્વીકારોક્તિઓ ગણાશે નહીં. પ્રથમ અપીલી અદાલતે સમગ્ર પુરાવાનું વિશ્લેષણ કરીને સ્પષ્ટ અને દઢ કારણો નોંધ્યા હતા કે જેના આધારે તે નિષ્કર્ષે પહોંચી કે વસીયતનામાનું નિષ્પાદન શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી ઘેરાયેલું હતું. [પરા ૩૧, ૩૫, ૩૬] [૧૦૦૬-ડી; ૧૦૦૭-એચ; ૧૦૦૮-એ-એફ]

નારાયણ ભગવંતરાવ ગોસાવી બાલાજીવાળે વિ. ગોપાલ વિનાયક ગોસાવી (૧૯૬૦) ૧ એસ.સી.આર. ૭૭૩; નગીનદાસ રામદાસ વિ. દલપતરામ ઈચ્છારામ (૧૯૭૪) ૧ એસ.સી.સી. ૨૪૨; ગૌતમ સરુપ વિ. લીલા જેટલી (૨૦૦૮) ૭ એસ.સી.સી. ૮૫, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૨.૨. પ્રથમ અપીલ અદાલતે નોંધ્યું હતું કે જોકે ‘પી’ને કેટલીક નિશ્ચિત મિલકત ફાળવવામાં આવી હતી, છતાં વસીયતમાં એવી કોઈ નોંધ નહોતી કે કઈ મિલકતો ‘આઈ’ને વસીયતરૂપે અપાઈ હતી. અનુસૂચિત મિલકતનું વર્ણન ન હોવાને કારણે ‘પી’એ વસીયત અમલમાં મૂકી હતી કે નહીં તે અંગે વાજબી શંકા ઊભી થાય છે. એવું નોંધાયું હતું કે જો તેણીની મનશા પોતાની બધી મિલકત ‘આઈ’ને વસીયતરૂપે

આપવાની હોત, તો તેણીએ પોતાની માલિકીની બધી મિલ્કતોની વિગતો વસીયતમાં દર્શાવી હોત. પ્રથમ અપીલ અદાલતે વધુમાં ઠરાવ્યું હતું કે વસીયતનું નોંધણી માટે ઉપ-નોંધણી અધિકારી સમક્ષ બે અલગ પ્રસંગે પ્રસ્તુતકરણ કેમ કરવામાં આવ્યું તે અંગે કોઈ કારણ આપવામાં આવ્યું નહોતું. જોકે ‘પી’નો પુત્ર પોતાની પત્નીથી છૂટાછેડા લીધા પછી મૃત્યુ પામ્યો હતો, તેમ છતાં વસીયતમાં તેને કુંવારો તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યો છે. ‘પી’એ અન્ય બે પુત્રીઓને મિલ્કતમાંથી બહાર કેમ રાખી તે અંગે પણ વસીયતમાં કોઈ કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું નહોતું. કારણ કે શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓ અંગે પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા કોઈ સ્પષ્ટીકરણ આપવામાં આવ્યું નહોતું, વસીયત અસલી નહોતી. પ્રથમ અપીલ અદાલતે એ પણ નોંધ્યું હતું કે જોકે વસીયતમાં ‘આઈ’ એકમાત્ર લાભાર્થી હતી, છતાં વસીયત લખાતી વખતે તે હાજર હતી. વસીયત નોંધણી માટે રજૂ કરવામાં આવી ત્યારે પણ તે નોંધણી અધિકારીના કચેરીમાં હાજર હતી. આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ‘આઈ’ની દાવાની મિલ્કત પર દૂષિત નજર હતી અને તેથી અન્ય મિલ્કતોના વર્ણનો આપવામાં આવ્યા નહોતા. વસીયતના લખાણ અને નોંધણીમાં ‘આઈ’ની સક્રિય ભાગીદારી તેની અસલિયત અંગે શંકા ઊભી કરી શકે છે. કારણ કે શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓ અસ્તિત્વમાં હતી, તેથી પ્રતિવાદીઓ માટે તેનું સ્પષ્ટીકરણ આપવું આવશ્યક હતું. માત્ર વસીયતની નોંધણી થવાથી જ શંકા દૂર થતી નહોતી. પ્રથમ અપીલ અદાલતે એ પણ નોંધ્યું હતું કે વસીયતના અમલનો સ્વીકાર થયેલા કેસોમાં પણ પુરાવામાં વસીયત સ્વીકારવા માટે ઓછામાં ઓછા એક સાક્ષી-પ્રમાણકર્તાની તપાસ કરવી

આવશ્યક છે. તપાસવામાં આવેલ ડી.ડબલ્યુ.ર, જે વસીયતનો લખનાર હતો, તેણે વસીયતને નોંધણી માટે ઉપ-નોંધણી અધિકારી સમક્ષ બે વખત કેમ રજૂ કરવામાં આવી તે અંગે કોઈ ચુકિતસંગત કારણ આપ્યું નહોતું. તેમજ આ સાક્ષીએ એ પણ જણાવ્યું નહોતું કે પ્રથમ પ્રસંગે વસીયતનું નોંધણી કેમ થયું નહોતું. પ્રથમ અપીલ અદાલતે એ પણ ઠરાવ્યું હતું કે ઉપ-નોંધણી અધિકારીની તપાસ ન થવાને કારણે વસીયતની અસલિયત અંગે શંકા ઊભી થઈ. વસીયતના સાક્ષી-પ્રમાણકર્તાઓની પણ તપાસ કરવામાં આવી નહોતી. નોંધણી પહેલાં વસીયત ઉપ-નોંધણી અધિકારી અથવા અન્ય કોઈ દ્વારા વાંચી સંભળાવવામાં આવી હતી કે નહીં તે અંગે કોઈ પુરાવો નહોતો. પ્રતિવાદી નં. ૧ના કબજામાં વસીયત કેવી રીતે આવી તે અંગે પણ કોઈ સ્પષ્ટીકરણ આપવામાં આવ્યું નહોતું. વસીયત તેને યોગ્ય કસ્ટડીમાં ક્યારે સોંપવામાં આવી હતી તે અંગે પણ કોઈ પુરાવો નહોતો. તમામ પરિસ્થિતિઓના સંયુક્ત પ્રભાવને ધ્યાનમાં લેતા, પ્રથમ અપીલ અદાલતે યોગ્ય રીતે ઠરાવ્યું હતું કે વસીયતનો અમલ શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી ઘેરાયેલો હતો. [પરિષ્કેદ ૩૮-૩૯]
[૧૦૦૯-બી-જી; ૧૦૧૦-સી-જી]

રામચંદ્ર વિ. ચંપાબાઈ એ.આઈ.આર. ૧૯૬૫ એસ.સી. ૩૫૪, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૩. વડી અદાલતે તેના ચુકાદામાં સમગ્ર પુરાવાની ગેરવાંચન કરી હોય એવું જણાય છે. પ્રથમ અપીલી અદાલતે નોંધેલા ઉક્ત નિષ્કર્ષોને અનુમાનાત્મક ગણાવીને બાજુએ મૂકી દેવામાં આવ્યા હતા. વડી અદાલતે એ બાબતે પોતાના ન્યાયિક

અંતઃકરણને સંતોષ થાય તે માટે અત્યંત સાવચેતી રાખવી જોત, કે વસિયતનામુંનું અમલીકરણ શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી ઘેરાયેલું ન હતું. વિષયમાં રહેલી તમામ ચુક્તિસંગત શંકાઓ દૂર કરવી એ વસિયતનામું રજૂ કરનાર પર રહેલા પ્રારંભિક બોજાનો એક ભાગ છે. શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓની હાજરીથી આ પ્રારંભિક બોજો વધુ ભારરૂપ બને છે. એવી શંકા માત્ર વસિયતનામું રજૂ કરનારના આ દાવાથી દૂર થઈ શકતી નથી કે વસિયતનામા પર વસિયતકર્તાની સહી છે અથવા વસિયતનામું બનાવવામાં આવ્યું ત્યારે વસિયતકર્તાની માનસિક સ્થિતિ સ્વસ્થ અને યોગ્ય હતી. [પરિચ્છેદ ૪૦-૪૨] [૧૦૧૧-અ-ક; ૧૦૧૨-ડ-ઈ]

કેસ કાનૂન સંદર્ભ:

એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ ગુજરાત ૨૧૨ નો પરિચ્છેદ ૧૪ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે।

(૨૦૦૦) ૬ એસ.સી.સી. ૧૫૧ નો પરિચ્છેદ ૧૪ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૭૦ એસ.સી. ૮૪૬ નો ઉલ્લેખ પરિચ્છેદ ૧૭ માં કરવામાં આવ્યો છે

એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૭૪ નો ઉલ્લેખ પરિચ્છેદ ૧૭ માં કરવામાં આવ્યો

૧૯૯૨ સપ્લિમેન્ટરી (૩) એસ.સી.સી. ૧૦૮, પરિચ્છેદ ૧૪, ૨૧ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો

(૨૦૦૩) ૬ એસ.સી.સી. ૬૩૩ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, ફકરા ૧૪, ૨૨

(૧૯૫૯) સપ્લી. ૧ એસ.સી.આર. ૪૨૬ પર રપ માં આધારિત

(૧૯૭૭) ૧ એસ.સી.સી. ૩૬૯ પર ફકરો રપ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

(૧૯૬૯) ૧ એસ.સી.સી. ૫૭૩ પર ફકરા ૨૬ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

(૨૦૦૧) ૭ એસ.સી.સી. ૫૦૩ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો, પરિણેદ ૧૪, ૨૭

(૧૯૬૦) ૧ એસ.સી.આર. ૭૭૩ પર ફકરા ૧૬, ૩૨ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

(૧૯૭૪) ૧ એસ.સી.સી. ૨૪૨ પરિણેદ ૧૬, ૩૩ પર અવલંબન કરવામાં આવ્યો

(૨૦૦૮) ૭ એસ.સી.સી. ૮૫ પર પરિણેદ ૧૬, ૩૪ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૬૫ એસ.સી. ૩૫૭ પરિણેદ ૩૮ ઉપર આધાર રાખવામાં આવ્યો

દીવાની અપીલક્ષેત્રાધિકાર : દીવાની અપીલ ક્રમાંક ૪૬૨૩ ઓફ ૨૦૦૫.

કર્ણાટકની બેંગલોર સ્થિત વડી અદાલતના તા. ૨.૯.૨૦૦૩ના આર.એસ.એ.

ક્રમાંક ૬૪૧ ઓફ ૨૦૦૩ માં આપેલ ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તા તરફથી એસ.એન. ભટ.

પ્રતિવાદી તરફથી નંદ કિશોર (પી.પી. સિંહ વતી).

અદાલતનો ચુકાદો સુરિંદર સિંહ નિજ્જર, ન્યાયમૂર્તિ દ્વારા જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો.

૧. મૂળ વાદી લલિતમ્માના કાનૂની વારસદારો દ્વારા વિશેષ અનુમતિથી આ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે. લલિતમ્માએ મૈસુરની સિવિલ ન્યાયાધીશની અદાલતમાં મૂળ દાવો ક્રમાંક ૧૯૫/૧૯૮૬ દાખલ કર્યો હતો, જેને અનુસંધાને મૈસુરની પ્રિન્સિપલ સિવિલ ન્યાયાધીશ (જુનિયર વિભાગ) ની અદાલતમાં મૂળ દાવો ક્રમાંક ૧૪૩૪/૧૯૯૦ તરીકે પુનઃક્રમાંકિત કરવામાં આવ્યો હતો. આ દાવો એ ઘોષણા મેળવવા માટે હતો કે વાદી અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ દાવાપત્રકમાં દર્શાવેલી મિલકતના સંપૂર્ણ માલિકો છે અને તેની કબજેદારી મેળવવા માટે પણ હતો. નીચલી અદાલતે દાવો નામંજૂર કર્યો હતો. ઉપરોક્ત ચુકાદા વિરુદ્ધ વાદીઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલી અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી હતી. વાદીઓએ દાખલ કરેલો દાવો માંગણી મુજબ ડિકી કરવામાં આવ્યો હતો. જોકે, અહીંના પ્રતિવાદી દ્વારા દાખલ કરાયેલી નિયમિત દ્વિતીય અપીલમાં વડી અદાલતે પ્રથમ અપીલી અદાલતનો ચુકાદો રદ કર્યો અને નીચલી અદાલતનો ચુકાદો પુનઃસ્થાપિત કર્યો, અર્થાત્ વાદી-પ્રતિવાદીઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલ દાવો નામંજૂર કરવામાં આવ્યો. આ પરિસ્થિતિમાં, મૂળ વાદીઓના કાનૂની પ્રતિનિધિઓએ આ અદાલતમાં વર્તમાન વિશેષ અનુમતિ અપીલ દાખલ કરી છે.

૨. સંક્ષેપમાં જણાવેલ કેસના તથ્યો એવા છે કે વાદીઓએ એવો દાવો કર્યો હતો કે પુટ્ટથાયમ્મા, સિવરામૈયાહની પત્ની હતી અને સિવરામૈયાહનું ૧૯૫૦માં તેના પૂર્વે અવસાન થયું હતું. પુટ્ટથાયમ્માનું ૧૫.૧૧.૧૯૭૯ના રોજ અવસાન થયું હતું. તેને ચાર સંતાનો હતા. લલિતમ્મા (પુત્રી), જેઓનું ૧૯૯૦માં અવસાન

થયું હતું, મૂળ વાદી હતી. સુબ્બારામૈયાહ (પુત્ર), જેઓનું ૧૯૭૩માં નિઃસંતાન અવસાન થયું હતું, અને શ્રીમતી કમલમ્મા (પુત્રી)નું પણ ૧૯૯૮માં નિઃસંતાન અવસાન થયું હતું. આ દાવામાં તેમને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા હતા. શ્રીમતી ઇંદિરમ્મા ઓથું સંતાન હતી. તેમનું પણ ૨૪.૧૦.૮૫ના રોજ નિઃસંતાન અવસાન થયું હતું. એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે સુબ્બારામૈયાહના અવસાન પછી પુટ્ટથાયમ્માએ દાવાગ્રસ્ત મિલકત વારસામાં મેળવી હતી અને સુબ્બારામૈયાહની વર્ગ ૧ની વારસદાર હોવાને કારણે તે તેની પૂર્ણ માલિક બની હતી. પુટ્ટથાયમ્માના અવસાન પછી, અવસાન પામેલ વાદી, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ કમલમ્મા અને ઇંદિરમ્માએ તેની મિલકત વારસામાં મેળવી હતી. પોતાના જીવનકાળ દરમિયાન પુટ્ટથાયમ્મા ઇંદિરમ્મા સાથે રહેતી હતી. તેના અવસાન પછી ઇંદિરમ્મા મિલકતના કબજામાં રહી હતી. ઇંદિરમ્માના અવસાન પછી થોડા જ સમયમાં મિલકત અંગેનો વિવાદ ઊભો થયો હતો.

૩. મૂળ વાદી – લલિતમ્મા અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ બહાર રહેતા હોવાથી, તેઓ પોતાની બહેન ઇંદિરમ્માના અવસાન અંગે જાણકારી મેળવી શક્યા નહોતા. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ એ સ્વર્ગસ્થ ઇંદિરમ્માનો નજીકનો સગો હોવાનો દાવો કરીને તેમના દાહવિધિનું આયોજન કર્યું અને તે વિધિ પૂર્ણ કરી. જે મકાનમાં ઇંદિરમ્મા રહેતા હતા, અર્થાત્ અનુસૂચિ મિલકત, તેમાં સોનાં-ચાંદીનાં દાગીનાં તથા અન્ય ઘણાં ચલ માલમત્તા જેવા કે નોંધપાત્ર કિંમતી વસ્તુઓ હતી. તેણે તે મકાન તેમજ ચલ માલમત્તા પર તાળું મારીને અને ચાવી પોતાના કબજામાં રાખીને તેનો કબજો

સંભાળી લીધો. પોતાની બહેનના અવસાનની જાણ થતાં, અપીલકર્તાઓ અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ મૈસૂર આવ્યા. તેમણે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ પાસે માંગણી કરી કે તે મકાનનો કબજો અને ચલ માલમત્તા સોંપી દે. પરંતુ તેણે એમ કહેતાં તે કરવાનું અસ્વીકાર્યું કે સમગ્ર મિલકતનો સંપૂર્ણ માલિક તે જ છે. એટલું જ નહીં, એવું પણ જણાવ્યું છે કે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ એ ઈંદિરમ્માએ વિવિધ મુદતી થાપણોમાં મૂકેલા કેટલાંક લાખ રૂપિયાં પણ ઉપાડી લીધા હતા. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ એ અનુસૂચિ મિલકતના માલિકીના દસ્તાવેજો તેમજ બેંક થાપણોની પહોંચો સોંપવાનો પણ ઇનકાર કર્યો હતો.

૪. અપીલકર્તા અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ ને એ પણ જાણ થયું કે પ્રથમ પ્રતિવાદીએ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ અને ૩ પાસેથી ભારે અગ્રિમ રકમો લીધી હતી અને તેમને અનુસૂચિ મિલકતના અલગ અલગ હિસ્સાઓમાં ભાડૂત તરીકે કબજામાં મૂક્યા હતા. તે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ અને ૩ પાસેથી ભારે ભાડું વસૂલ કરતો હતો. દાવાની બાકીગીરી દરમિયાન, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ અને ૩ એ દાવાની અનુસૂચિ મિલકત ખાલી કરી હતી. ત્યારબાદ, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૫ ને મિલકતનો કબજો સોંપવામાં આવ્યો હતો.

૫. દાવામાં એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે કે અપીલકર્તા અને જમા પ્રતિવાદી બેંક થાપણો તથા અન્ય જંગમ મિલકતો અંગે તેની વિગતો જાણી લીધા બાદ યોગ્ય કાર્યવાહી માં અલગથી પગલાં લેશે. એ પણ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે હાલનો દાવો મિલકત પરના હકની જાહેરાત મેળવવા અને કબજો મેળવવા માટે

દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે પ્રથમ પ્રતિવાદીએ તેમને મિલકત સોંપવાનો ઇનકાર કરીને તેમના હકનો ઇનકાર કર્યો હતો.

૬. અહીં અમે એ પણ નોંધ લઈ શકીએ છીએ કે દાવો બાકી રહેલો હતો તે દરમિયાન, પ્રતિવાદી નં. ૪ પણ નિઃસંતાન અવસાન પામ્યા હતા. તેથી, સુધારેલ દાવાનો અનુસરણ સ્વર્ગસ્થ લલિતામ્માના કાનૂની વારસદારો દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો.

૭. લેખિત જવાબમાં, પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે પુત્તથાયમ્માએ ૧૮.૬.૧૯૭૪ના રોજ ઇંદિરમ્માના હિતમાં વસીયતનામું કર્યું હતું. પરિણામે, અવસીયત ઉત્તરાધિકારનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી. વસીયત આધારીત ઉત્તરાધિકાર સ્વર્ગસ્થ ઇંદિરમ્માને પ્રાપ્ત થયો હતો. તેથી, ન તો વાદીઓ અને ન તો પ્રતિવાદી નં. ૪ ને કોઈપણ રીતે પુત્તથાયમ્માની મિલકતોમાં ઉત્તરાધિકાર પ્રાપ્ત થઈ શક્યો હોત. ઇંદિરમ્માના જીવનકાળ દરમિયાન, તેની બહેને તેની સંભાળ લેવાની તો વાત જ દૂર, તેની તરફ જોવાનું પણ યોગ્ય માન્યું નહોતું. પરંતુ, જેમ જ તે મૃત્યુ પામી, તેમ તેમણે તેની મિલકતના વારસદાર હોવાનું દાવો કર્યો. બીજી તરફ, પ્રતિવાદી નં. ૧ સીતમ્માનો પુત્ર છે, જે પુત્તથાયમ્માની બહેન હતી. તેણે વાદીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલ સમગ્ર દાવાનો ઇનકાર કર્યો. તેણે વધુમાં સમજાવ્યું કે ઇંદિરમ્માના મૃત્યુ અંગે તેણે વાદી અને પ્રતિવાદી નં. ૪ ને જાણ કરી હતી. જોકે વાદી પાંચમા દિવસે હાજર થયો હતો, પ્રતિવાદી નં. ૪ એ તો આવવાનું જ પસંદ કર્યું નહોતું. પ્રતિવાદી નં. ૧ એ વધુમાં એવો દાવો કર્યો કે

તેણે મકાનમાં વ્યાપક મરામતકામ કરાવ્યું હતું. પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા એ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે ઇંદિરબા ચલપતિ રાવ નામના વ્યક્તિની બીજી પત્ની હતી, અને તે ઇંદિરબાથી પૂર્વે જ અવસાન પામ્યો હતો. ચલપતિ રાવે ઇંદિરબાથી કોઈ સંતાન પેદા કર્યું ન હતું, તેમ છતાં તે પોતાની પ્રથમ પત્નીમાંથી ચાર પુત્રો અને બે પુત્રીઓને છોડી મૃત્યુ પામ્યો હતો. પ્રથમ પ્રતિવાદીના કહેવા મુજબ, ચલપતિ રાવના કાનૂની વારસદારોને અપીલકર્તાઓ અને પ્રતિવાદી નં. ૪ કરતાં પ્રાથમિકતા પ્રાપ્ત થતી. તેથી, કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં, તેમને કોઈ રાહત મંજૂર કરી શકાતી નહોતી.

૮. સુધારેલ દાવાપત્રના જવાબમાં, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧એ જણાવ્યું કે અનુસૂચિમાં વર્ણવેલ મિલકત બાબતે પ્રતિવાદી ક્રમાંક પના હિતમાં ગીરવીનો કરાર કરવામાં આવ્યો હતો. રૂપિયા ૧,૦૦,૦૦૦/- પ્રાપ્ત થયા બાદ, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧એ પ્રતિવાદી ક્રમાંક પને કબજામાં મૂક્યો છે.

૯. આ નિવેદનોના આધારે પક્ષકારોએ તેમનો પુરાવો રજૂ કર્યો. સમગ્ર સામગ્રી પર વિચારણા કર્યા બાદ, અત્રેના અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલ દાવો નીચલી અદાલતે ફગાવી દીધો.

૧૦. નીચલી અદાલતે નોંધ્યું છે કે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ સીતાબ્માનો પુત્ર છે, જે પુત્તાથાયબ્માની બહેન હતી. તેવું પણ નોંધવામાં આવ્યું છે કે ઇન્દિરાબા ચેલાપતિરાવ નામના એક વ્યક્તિની બીજી પત્ની હતી, જેને તેના અગાઉના લગ્નમાંથી છ સંતાનો હતા. જોકે, ઇન્દિરાબાનું નિસંતાન અવસાન થયું હતું. તા.

૧૮.૬.૧૯૭૪નું વસીયતનામું પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ દ્વારા પુરાવા દરમ્યાન રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. નીચલી અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે વાદીઓએ પુત્તાથાયમ્માએ ઇન્દિરામ્માના હિતમાં વસીયતનામું કર્યું હતું તે બાબતનો ગંભીરતાપૂર્વક વિવાદ કર્યો નથી. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ એ વસીયતનામું સાબિત કરવા માટે તેના લેખકની ડી.ડબ્લ્યુ.૨ તરીકે તપાસ કરી હતી. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે અત્રેના અપીલકર્તાઓએ અનુવર્તી દાવામાં, જે ઓ.એસ. ક્રમાંક ૨૩૩ / ૧૯૯૮ હતો અને જે અત્રેના અપીલકર્તાઓએ કાયદેસર વારસદાર તરીકે દાખલ કર્યો હતો, તેમાં વસીયતનામાની અમલવારી કબૂલ કરી હતી. વસીયત આધારિત વારસાક્રમને ધ્યાનમાં લેતા, ઇન્દિરામ્મા અનુસૂચિ મિલકતની સંપૂર્ણ માલિક બની હતી. કારણ કે ઇન્દિરામ્માના પતિનું તેના અગાઉ અવસાન થયું હતું, તેથી મિલકત હિંદુ ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ, ૧૯૫૬ (આગામી રીતે "અધિનિયમ" તરીકે ઉલ્લેખિત) ની કલમ ૧૫ (૧) (બી) હેઠળ તેના સંતાનોને અવતરિત થવાની હતી. તે અધિનિયમની કલમ ૧૫(૨) હેઠળ અપીલકર્તાઓ અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ ને અવતરિત થવાની નહોતી. નીચલી અદાલતે વધુમાં સુનાવણી દરમ્યાન પ્રથમ પ્રતિવાદીએ કરેલો એવો દાવો પણ નોંધ્યો છે કે ઇન્દિરામ્માએ તા. ૨.૧૦.૧૯૮૪નું તેના હિતમાં વસીયતનામું કર્યું હતું અને અનુસૂચિ મિલકત તેને આપી હતી. નીચલી અદાલતે વધુમાં નોંધ્યું છે કે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ એ તા. ૨.૧૦.૮૪નું વસીયતનામું આંક તરીકે ચિહ્નિત કરાવ્યું હોવા છતાં, તેણે તે દસ્તાવેજના કોઈપણ પ્રમાણિત સાક્ષીની તપાસ કરવાનું

પસંદ કર્યું નહોતું. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ એ કથિત વસીયતનામાના અનુસંધાનમાં અનુસૂચિ મિલકત પર પોતાનું હક સાર્વિત કરવા અગાઉ કોઈ કાય વાહી પણ દાખલ કરી નહોતી. પરિણામે, અનુસૂચિ મિલકત ઉપર પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ નો દાવો પણ નકારવામાં આવ્યો છે. જોકે, અપીલકર્તાઓ અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અધિનિયમની કલમ ૧૫ (૨) હેઠળ પુત્તાથાયમ્માની મિલકતના વારસદાર બની શકે નહીં એવા નિષ્કર્ષને ધ્યાનમાં લેતા, દાવો નામંજૂર કરવામાં આવ્યો છે.

૧૧. ઉપરોક્ત નીચલી અદાલતના ચુકાદાને અરજદારો દ્વારા અપીલમાં પડકારવામાં આવ્યો હતો. પ્રથમ અપીલી અદાલતે અતિ વિસ્તૃત રીતે લખાયેલા ચુકાદામાં નિર્વિવાદ તથ્યોનું પુનરાવર્તન કર્યું હતું. તેમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે પુત્તાથાયમ્માને ચાર સંતાનો હતા, એટલે કે, વાદી, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪, સુબ્બરામૈયા (જે પુત્તાથાયમ્માથી પૂર્વે અવસાન પામ્યો હતો) અને ઇન્દિરામ્મા. ઇન્દિરામ્મા અનુસૂચિત મિલકતના કબજામાં હતી. પુત્તાથાયમ્માના અવસાન પછી, વાદી અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ પુત્તાથાયમ્માથી દૂર પોતાના વૈવાહિક ઘરોમાં રહેતા હતા. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ એ ઇન્દિરામ્માનો અંતિમ સંસ્કાર કર્યો હતો. અપીલકર્તા અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અંતિમ સંસ્કાર સમયે હાજર રહ્યા ન હતા. ત્યારબાદ, તેમણે મકાનનો કબજો માંગ્યો હતો, જે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ એ સોંપવાનો ઇનકાર કર્યો હતો. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ એ એવો દાવો કર્યો હતો કે તેણે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૫ ને ગીરણદાર તરીકે કબજો આપ્યો હતો. તેથી તેમણે મિલકત પરના હક અને તેના કબજાની માગણી સાથે દાવો દાખલ કર્યો હતો. લેખિત

જવાબમાં પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ એ એવો દાવો કર્યો હતો કે સમગ્ર જંગમ અને સ્થાવર મિલકત તા. ૧૮.૬.૧૯૭૪ની વસીયત દ્વારા ઇન્દિરાબ્માને વસીયત કરવામાં આવી હતી. પ્રથમ અપીલી અદાલતે સમગ્ર પુરાવાની તપાસ કર્યા પછી અરજદારોની તરફથી કરવામાં આવેલી આ રજૂઆત સ્વીકારી હતી કે વસીયતનું અમલીકરણ શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી ઘેરાયેલું છે. પ્રથમ અપીલી અદાલતે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ ની તરફથી કરવામાં આવેલી આ રજૂઆત પણ નકારી કાઢી હતી કે વાદીઓએ અનુવર્તી દાવામાં વસીયતના અમલીકરણનો સ્વીકાર કર્યો હતો. પુરાવાની તપાસ કર્યા પછી, પ્રથમ અપીલી અદાલત આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચી હતી કે પી.ડબલ્યુ.૧ એ ક્યાંય પણ વસીયતની અસલિયતનો સ્વીકાર કર્યો ન હતો. આ સાક્ષીએ એમ પણ જણાવ્યું હતું કે તેને પુત્તથાયબ્માની વસીયત વિશે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા લેખિત જવાબમાંથી જાણ થઈ હતી. તેથી એવો ઠરાવ કરવામાં આવે છે કે કથિત સ્વીકારના આધારે વસીયતની અસલિયત અંગે કોઈ અનુમાન કરી શકાય નહીં. તેથી પ્રથમ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી હતી, નીચલી અદાલતનો ચુકાદો અને હુકમનામું રદ કરવામાં આવ્યા હતા. વાદીઓ/અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલો દાવો ખર્ચ સાથે મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો અને એવી જાહેરખબર આપવામાં આવી હતી કે વાદીઓના કાનૂની પ્રતિનિધિઓ દાવાગ્રસ્ત મિલકતના માલિકો છે અને તેઓ દાવાની અનુસૂચિત મિલકતના કબજાને પાત્ર છે.

૧૨. આથી વ્યથિત થઈ, પ્રતિવાદી નં. ૧ એ કાર્ણટક વડી અદાલત, બેંગલુરુ સમક્ષ નિયમિત દ્વિતીય અપીલ નં. ૬૪૧ ઓફ ૨૦૦૩ દાખલ કરી. વડી અદાલતે નિયમિત દ્વિતીય અપીલ મંજૂર કરી અને નીચે મુજબના અવલોકનો સાથે વાદીઓને દાવો પરથી વંચિત રાખ્યા:—

"૫. હરીફાઈ કરનાર ૧લા પ્રતિવાદી દ્વારા માલિકીના હક્ક અંગે કોઈ પ્રતિયોગી દાવો સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો નથી, પરંતુ માત્ર વાદીઓના માલિકીના હક્ક અને કબજો માંગવાનો તેમના હક્કનો વિવાદ કરવામાં આવ્યો છે. ૧લા પ્રતિવાદી મુજબ, આંક ડી૭ પુટ્ટથાયમ્મા દ્વારા પોતાની પુત્રી ઇન્દિરમ્માના હિતમાં કરવામાં આવેલ નોંધાયેલ વસીયતનામું છે. પ્રતિવાદી-અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ શ્રી ટી.એન. રઘુપથીએ દલીલ કરી તે મુજબ, હું નોંધું છું કે પી ડબ્લ્યુ ૧-૧લા વાદીએ પોતાની સાક્ષીમાં કોઈ દ્વિઅર્થતા વગર સ્વીકાર્યું છે કે વાદ દાખલ કરતાં પહેલાં કાનૂની નોટિસ આપવામાં આવી હતી અને તેમાં પુટ્ટથાયમ્માએ ઇન્દિરમ્માના હિતમાં વસીયતનામું કર્યું હોવાના આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા હતા, તેમજ તેણે આ પણ સ્વીકાર્યું છે કે તેણીનું લગ્ન ચલપતિ રાવ નામના વ્યક્તિ સાથે થયું હતું, જે તેણી કરતાં પહેલાં અવસાન પામ્યા હતા, અને તેમની પ્રથમ પત્નીમાંથી તેમને ચાર સંતાનો હતા. આંક ડી૩૬ અહીંના વાદીઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલા ઓ.એસ. ૨૩૩/૯૮ ના દાવાપત્રની પ્રમાણિત નકલ છે. ઉક્ત દાવામાં સ્પષ્ટ કથન કરવામાં આવ્યું છે કે પુટ્ટથાયમ્માએ પોતાના જીવનકાળ દરમિયાન પોતાની અચલ મિલ્કતો ઇન્દિરમ્માના હિતમાં વસીયતરૂપે

આપતું વસીયતનામું કર્યું હતું. જ્યારે વસીયતનામું કરવામાં આવ્યું હોવાનો તથ્ય પોતે વાદી દ્વારા સ્વીકારાયેલ તથ્ય બની ગયો હોય, ત્યારે સાક્ષી તરીકે હાજર રહેનાર પ્રમાણિત સાક્ષીઓને તપાસીને તેના અમલનો ઔપચારિક પુરાવો કાયદેસર રીતે આવશ્યક રહેતો નથી. તેથી, પ્રતિવાદી તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ શ્રી કાશીનાથની આ દલીલ સાથે હું સંમત થઈ શકતો નથી કે વસીયતનામું સાબિત થયું નથી. વધુમાં, અપીલીય અદાલતનો આ નિષ્કર્ષ કે વસીયતનામું શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી ઘેરાયેલું છે, તે અનાવશ્યક અનુમાનો પર આધારિત છે અને વાદીના સ્વીકારો વિરુદ્ધ છે. તદનુસાર, મુદ્દા ક્રમાંક (૧) નો જવાબ હકારાત્મક આપવામાં આવે છે.”

૧૩. વડી અદાલતે આગળ એવું પણ ઠરાવ્યું છે કે મિલકત ઇંદિરમ્માને વસીયત દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલી હોવાથી અધિનિયમની કલમ ૧૫(૨) લાગુ પડશે નહીં. એ નોંધવામાં આવ્યું છે કે, "કલમ ૧૫(૨) ની જોગવાઈઓ માત્ર ત્યારે જ લાગુ પડશે જ્યારે મિલકત કોઈ સ્ત્રીને નિર્વસીયત ઉત્તરાધિકારના માર્ગે પ્રાપ્ત થયેલી હોય; અન્યથા, ઉપકલમ (૧) હેઠળ નિર્દેશિત પ્રમાણે મિલકતનું અવતરણ થશે. સંભવ છે કે ઇંદિરમ્માના અવસાન પામેલા પતિના સંતાનો સાવકા પુત્રો હોવાને કારણે ઉપકલમ (૧)(એ) હેઠળ ઉત્તરાધિકાર મેળવવા હકદાર ન હોય, પરંતુ તેમ છતાં પતિના વારસદારો તરીકે કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ (૧)(બી) હેઠળ તેઓ મિલકત ઉપર ઉત્તરાધિકાર મેળવવા હકદાર રહેશે. તે દૃષ્ટિએ, વાદીઓનો મિલકતના માલિકીહક્ક અંગેનો દાવો ટકાઉ નથી." આગળ

એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે પ્રથમ પત્નીના સંતાનો મિલકત ઉપર ઉત્તરાધિકાર મેળવવા હકદાર હોવાથી, અપીલકર્તાઓ (વાદીઓ) ને ઉત્તરાધિકાર દ્વારા માલિકીહક્ક સંબંધિત રાહત માગવાનો કોઈ હક નથી. પરિણામે, અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી. અપીલી અદાલતનો ચુકાદો અને હુકમનામું રદ કરવામાં આવ્યું. નીચલી અદાલતનો ચુકાદો અને હુકમનામું યથાવત્ રાખવામાં આવ્યું. આ ચુકાદાને હાલની અપીલમાં અમારી સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો છે.

૧૪. શ્રી ભટ્ટ, અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું છે કે વડી અદાલતનો ચુકાદો હકીકતો તથા કાયદા બંને દૃષ્ટિએ સંપૂર્ણપણે ખોટો છે. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, પ્રથમ અપીલી અદાલતે યોગ્ય રીતે ઠરાવ્યું છે કે વસિયતનામાનું નિષ્પાદન સાબિત કરવામાં આવ્યું નથી. બીજા દાવામાં વસિયતનામાના નિષ્પાદન અથવા તેની ખરાઈ અંગે કોઈ સ્પીકારોક્તિ નથી. માત્ર એટલું જ કહેવાયું હતું કે પુત્તથાયમ્માએ વસિયતનામું કર્યું હતું. વસિયતનામું અધિનિયમની કલમ ૬૩ હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર અને ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૬૮ મુજબ સાબિત કરવાનું હતું. પ્રથમ અપીલી અદાલતે સમગ્ર પરિસ્થિતિઓની તપાસ કર્યા પછી આ નિષ્કર્ષે પહોંચી હતી કે વસિયતનામું શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી આવરાયેલું છે. વડી અદાલતે વાસ્તવિક મુદ્દાઓમાંથી કોઈપણ મુદ્દાની તપાસ કર્યા વિના પ્રથમ અપીલી અદાલતે આપેલા કારણોને અવગણી દીધા છે. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, અત્રેના અપીલકર્તાઓએ બીજો દાવો માત્ર પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ ને પુત્તથાયમ્માની જંગમ

મિલકતો સાથે વ્યવહાર કરવાથી અટકાવવા માટે જ દાખલ કર્યો હતો. ભલે વસિયતનામાના નિષ્પાદનની સ્વીકારોક્તિ થયેલી હોય, તેમ છતાં તેની ખરાઈ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ દ્વારા સ્થાપિત કરવી આવશ્યક હતી. સાક્ષી કરનાર સાક્ષીઓમાંથી એકપણની તપાસ કરવામાં આવી નથી. સબ-રજિસ્ટ્રારની પણ તપાસ કરવામાં આવી નથી. લેખક એવા ડી.ડબલ્યુ.ર એ ક્યાંય એવું દર્શાવ્યું નથી કે તેણે વસિયતનામા પર સાક્ષી તરીકે સહી કરી હતી. તેથી, સાક્ષી તરીકે તેની તપાસથી ખામીઓ દૂર થતી નથી. વડી અદાલતે આ હકીકત પણ અવગણેલી છે કે ઇંદિરાબાએ વસિયતનામાના નિષ્પાદનમાં સક્રિય ભાગ લીધો હતો. વસિયતનામું લખવામાં આવતું ત્યારે તે હાજર હતી. તે સબ-રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ પણ હાજર હતી. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, પોતાના એકમાત્ર પુત્રના અવસાન પછી થોડા જ સમયમાં માતાની માનસિક સ્થિતિ વસિયતનામું કરવા યોગ્ય નહોતી. આ હકીકતને વડી અદાલતે સંપૂર્ણપણે અવગણેલી છે. જો તે વસિયતનામાની રચયિતા હોત, તો તેણે પોતાના પુત્રને "અપરિણીત" તરીકે વર્ણવ્યો ન હોત, જ્યારે હકીકતમાં તે "છૂટાછેડા લીધેલો" હતો. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, આ વસિયતનામું એક બનાવટી દસ્તાવેજ છે, જે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ એ અપીલકર્તાઓને વારસાગત હકમાંથી વંચિત કરવા માટે તૈયાર કર્યો છે. વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે, કારણ કે આ વિપરીત નિષ્કર્ષ આપતો ચુકાદો હતો, તેથી પ્રથમ અપીલી અદાલતે પહોંચેલા નિષ્કર્ષો શા માટે સ્વીકાર્ય નથી તે સમજાવવા માટે વડી અદાલતે સચોટ અને મક્કમ કારણો આપવાના

જરૂરી હતા. વડી અદાલતે કોઈ કારણો આપ્યા વિના ચુકાદો પલટાવ્યો છે. પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલે નીચેના ચુકાદાઓ પર આધાર મૂક્યો છે:—

(૧) જયંતીલાલ મનસુખલાલ અને અન્ય વિ. મહેતા છનાલાલ અંબાલાલ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ ગુજરાત ૨૧૨;

(૨) પંજાબ રાજ્ય વિ. બલવંત સિંહ અને અન્ય, ૧૯૯૨ સપ્લિમેન્ટ (૩) સર્વોચ્ચ અદાલત કેસિસ ૧૦૮;

(૩) વી. દંડપાણી ચેટ્ટિયર વિ. બાલસુબ્રમણિયન ચેટ્ટિયર (મૃત) તેના કાનૂની વારસદારો દ્વારા અને અન્ય, (૨૦૦૩) ૬ સર્વોચ્ચ અદાલત કેસેસ ૬૩૩;

(૪) પાલનિવેલાયુથમ પિલ્લૈ અને અન્ય વિ. રામચંદ્રન અને અન્ય, (૨૦૦૦) ૬ સર્વોચ્ચ અદાલત કેસિસ ૧૫૧; અને

(૫) કે. કમલમ (મૃત) અને અન્ય એક વિ. અચ્યાસામી અને અન્ય એક, ૨૦૦૧ (૭) સર્વોચ્ચ અદાલત કેસેસ ૫૦૩.

૧૫. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, પુત્તથાયમ્માનું અવસાન બિનવસીયત થયેલ હોવાથી મિલ્કત આ રીતે અપીલકર્તાઓને વારસામાં પ્રાપ્ત થવાની છે. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું કે તા. ૧૮.૬.૧૯૭૪ ની વસીયત માન્ય હોવાનું સ્વીકારવામાં આવે તોપણ, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ ઇન્દિરામ્માની મિલ્કતનો

વારસદાર બની શકતો નથી, કારણ કે તેનું અવસાન બિનવસીયત થયું હતું. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ દ્વારા ઇન્દિરાબાઈએ કરી હોવાનું રજૂ કરવામાં આવેલ તા. ૨.૧૦.૮૪ ની વસીયત સાબિત કરવામાં આવી નથી. તેથી, ફરીથી અધિનિયમની કલમ ૧૫(૨) મુજબ, મિલ્કત ફરી ફરીયાદીઓ/અપીલકર્તાઓને પરત ફરશે. વિધાવત વકીલે ભારપૂર્વક રજૂ કર્યું કે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ ને અપીલકર્તાઓના શીર્ષકનો વિવાદ કરવા માટે કોઈ હકદારી નથી, કારણ કે તે પરિવાર માટે સંપૂર્ણપણે બાહ્ય વ્યક્તિ છે. અધિનિયમની કલમ ૧૫ એ તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે ઘડવામાં આવી છે કે મિલ્કત પરિવારની અંદર જ રહે. તેથી, આ અદાલતે વારસાગત હક્કના મુદ્દાઓમાં અજાણ્યા વ્યક્તિ સામે સતત અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે.

૧૬. બીજી તરફ, પ્રતિવાદીઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે પુત્રથામ્માનું વસીયતનામું સાબિત થયેલું છે. નોંધાયેલ વસીયતનામા પર અવિશ્વાસ કરવા માટે કોઈ કારણો નથી. અન્ય દીકરીઓને બહાર રાખવાનું કારણ એ હતું કે તેઓ પરણેલી હતી અને સારા રીતે સ્થિર હતી. તેથી, અપરિણીત ઇન્દિરાબાઈને સદ્ભાવે આ મિલ્કત આપવામાં આવી હતી. વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે જો પ્રતિવાદી ઘૂસણખોર હોય, તો સમાન રીતે અપીલકર્તાઓએ પણ કોઈ વધુ સારું હક સાબિત કર્યું નથી. પ્રથમ અપિલીય અદાલતે ખોટી રીતે એવું જણાવ્યું છે કે વસીયતનામું કોની કસ્ટડીમાં હતું તે અંગે કોઈ સમજૂતી નથી, જ્યારે તે ઇન્દિરાબાઈએ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ ને આપ્યું હતું. વધુમાં એવું રજૂ કરવામાં

આવ્યું કે અપીલકર્તાઓએ દર્શાવેલી શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓ માત્ર અનુમાન આધારિત છે. તેથી, વડી અદાલતે યોગ્ય રીતે તેની અવગણના કરી છે. માત્ર એટલા કારણે કે ઉપ-નોંધણી અધિકારી અથવા લેખકની તપાસ કરવામાં આવી નહોતી, વસિયતનામાની પ્રામાણિકતા અંગે અવિશ્વાસ કરી શકાય નહીં. લેખક અથવા ઉપ-નોંધણી અધિકારી પૈકી કોઈની પણ તપાસ કરવી ફરજિયાત નહોતી. વસિયતનામું લખાયું તે સમયે ઇંદિરાબાની ઘરમાં હાજરી સ્વાભાવિક હતી, કારણ કે તે પુત્તથાયમ્મા સાથે રહેતી હતી. વસિયતનામામાં પુત્રનું વર્ણન “છૂટાછેડા લીધેલો” ના બદલે “કુંવારો” તરીકે કરાયું હોવું એટલું મહત્વપૂર્ણ ગણાય નહીં. વસિયતકર્તા માત્ર એટલું કહેવા ઇચ્છતા હતા કે તે અવિવાહિત હતો. અપીલકર્તાઓ એ બાબતે કોઈ પુરાવો રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે કે પુત્રના મૃત્યુને કારણે પુત્તથાયમ્માની માનસિક સ્થિતિ સ્વસ્થ અને નિર્ણયક્ષમ નહોતી. હકીકતમાં, માત્ર તેના પુત્રનું અવસાન થયું હોવાથી જ તેણે પોતાની મિલકત ઇંદિરાબાને વસિયતમાં આપી હતી. વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે અનુગામી દાવામાં વસિયતનામાના નિષ્પાદન અંગે કરવામાં આવેલા સ્વીકારને ધ્યાનમાં લેતાં, એવું માનવું શક્ય નથી કે વસિયતનામું વિધિપૂર્વક સાબિત થયું ન હતું. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, સ્વીકારો પુરાવાનો સર્વોત્તમ પ્રકાર છે. જ્યાં સુધી તેનું અસરકારક રીતે ખંડન ન થાય, ત્યાં સુધી તેના પર આધાર રાખી શકાય. તેઓ નીચેના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખે છે:—

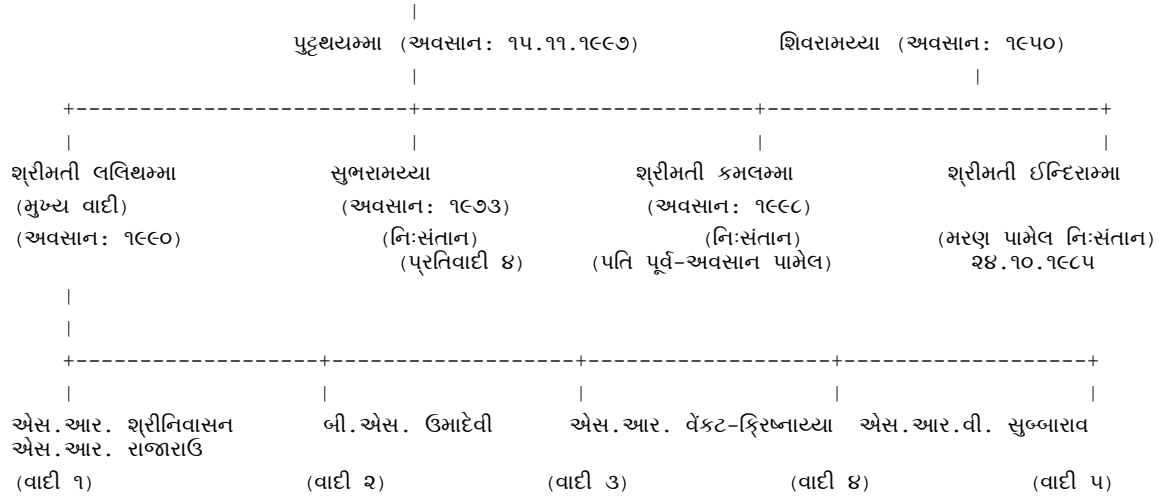
(૧) નારાયણ ભગવંત્રાવ ગોસાવી બાલાજીવાળા વિ. ગોપાલ વિનાયક ગોસાવી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૦ સર્વોચ્ચ અદાલત ૧૦૦;

(૨) નગીનદાસ રામદાસ વિ. દલપતરામ ઈચ્છારામ ઉપનામ બૃજરામ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ સર્વોચ્ચ અદાલત ૪૭૧; અને

(૩) ગૌતમ સરૂપ વિ. લીલા જેટલી અને અન્ય, (૨૦૦૮) ૭ એસ.સી.સી. ૮૫.

૧૭. જવાબમાં, શ્રી ભટ્ટે રજૂ કર્યું છે કે અનુવર્તી દાવામાં કોઈ સ્પષ્ટ સ્વીકાર નથી, અને તે દાવો માત્ર પ્રતિવાદીઓને જંગમ મિલકતથી દૂર રહેતા અટકાવવા માટે જ કરવામાં આવ્યો હતો. કોઈપણ સ્થિતિમાં, કાયદા મુજબ જરૂરી એવી વસીયતના પુરાવાને બાજુએ મૂકવા માટે સ્વીકારો પર આધાર રાખી શકાતો નથી. તેમણે સોમનાથ બર્મન વિ. ડૉ. એસ.પી. રાજુ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૦ સર્વોચ્ચ અદાલત ૮૪૬ તથા સુશ્રી જસવંત કૌર વિ. સુશ્રી અમૃત કૌર અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ સર્વોચ્ચ અદાલત ૭૪ કેસોમાં આવેલ ચુકાદાઓ પર આધાર મૂક્યો છે.

૧૮. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોએ કરેલ રજૂઆતોનું અમે વિચારણા કરી છે. આ બાબત વિવાદિત નથી કે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ પૂર્ણપણે બહારનો વ્યક્તિ છે. તે પુત્તથાયમ્માનો સીધો વંશજ નથી. તે પુત્તથાયમ્માની બહેન સીતમ્માનો પુત્ર છે. આ બાબત કુટુંબની વંશાવળીના આલેખમાંથી, જે નીચે મુજબ છે, સ્પષ્ટ થઈ જશે:—

૧૯. સ્પષ્ટ છે કે જો તા. ૧૮.૬.૧૯૭૪નું વસિયતનામું અસલી માન્ય ન ઠરે, તો સંપત્તિ અધિનિયમની કલમ ૧૫ (૨) હેઠળ અપીલકર્તાઓને વારસામાં પ્રાપ્ત થશે. કાયદાના આ સિદ્ધાંત બાબતે કોઈપણ પક્ષ તરફથી કોઈ વિવાદ નથી. આ કેસમાં જે એકમાત્ર પ્રશ્નના નિર્ધારણની જરૂર છે તે એવો છે કે પુટ્ટથાયમ્મા દ્વારા કરવામાં આવેલ વસિયતનામું નિયમિત રીતે કરવામાં આવ્યું હોવાનું અને તે અસલી હોવાનું સાબિત થયું છે કે કેમ.

૨૦. હિંદુ ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૫ માં વિધાનિત મહિલા હિંદુઓના કિસ્સામાં ઉત્તરાધિકારના નિયમો સંબંધિત કાનૂની જોગવાઈ નીચે મુજબ છે:

"૧૫. મહિલા હિંદુઓના મામલે વારસાગત અનુક્રમના સામાન્ય નિયમો.--

(૧) કોઈ સ્ત્રી હિંદુનું અવસીયત વિના મૃત્યુ થાય ત્યારે તેની સંપત્તિ કલમ ૧૬ માં નિર્ધારિત નિયમો અનુસાર ઉત્તરાધિકારરૂપે જતી રહેશે,--

(એ) પ્રથમ, પુત્રો અને પુત્રીઓ પર (જેમાં અગાઉ અવસાન પામેલા કોઈપણ પુત્ર અથવા પુત્રીના સંતાનોનો સમાવેશ થાય છે) અને પતિ પર;

(બી) બીજું, પતિના વારસદારો પર;

(સી) તૃતીયતઃ, માતા અને પિતા ઉપર;

(ડી) ચોથા ક્રમે, પિતાના વારસદારો પર; અને

(ઈ) અંતમાં, માતાના વારસદારોને.

(૨) ઉપકલમ (૧) માં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં,--

(એ) સ્ત્રી હિંદુએ તેના પિતા અથવા માતાથી વારસામાં પ્રાપ્ત કરેલી કોઈપણ મિલકત, મૃત્યુ પામેલાની કોઈપણ પુત્ર અથવા પુત્રીના અભાવે (જેમાં પૂર્વમૃત પુત્ર અથવા પુત્રીનાં સંતાનોનો પણ સમાવેશ થાય છે), ઉપકલમ (૧)માં તેમાં નિર્દિષ્ટ ક્રમ અનુસાર ઉદ્દેખિત અન્ય વારસદારો પર નહીં, પરંતુ પિતાના વારસદારો પર અવતરશે; અને

(બી) કોઈ સ્ત્રી હિંદુએ તેના પતિ પાસેથી અથવા તેના સસરા પાસેથી વારસામાં પ્રાપ્ત કરેલી કોઈપણ મિલકત, મૃતકના કોઈ પુત્ર અથવા પુત્રી ના હોય તેવી સ્થિતિમાં (જેમાં અગાઉ અવસાન પામેલ કોઈ પુત્ર અથવા પુત્રીના સંતાનોનો સમાવેશ થાય છે), ઉપકલમ (૧) માં દર્શાવેલ ક્રમ અનુસાર તેમાં

ઉદ્દેખિત અન્ય વારસદારો પર નહીં, પરંતુ પતિના વારસદારો પર અવતરિત થશે."

૨૧. ઉપરોક્ત જોગવાઈઓના અવલોકનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે કલમ ૧૫(૨)નો મૂળભૂત હેતુ એવો છે કે નિસંતાન સ્ત્રી હિંદુનું વસીયત વિના અવસાન થાય ત્યારે તેને વારસામાં મળેલી મિલકત તેના મૂળ સ્ત્રોત પાસે પાછી જાય તેની ખાતરી થાય. આ જોગવાઈ એ માટે ઘડવામાં આવી હતી કે વારસામાં મળેલી મિલકત અજાણ્યા વ્યક્તિઓના હાથમાં ન પડી જાય. આ બાબત સંસદના બંને ગૃહોની સંયુક્ત સમિતિની ભલામણોમાંથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે, જેણે રાજ્ય ઑફ પંજાબ વિ. બલવંત સિંહ, ૧૯૯૨ સપ્લિ. (૩) એસ.સી.સી. ૧૦૮ ના કેસમાં આ અદાલતે યોગ્ય રીતે નોંધેલી છે. ઉપરોક્ત જોગવાઈનો સમાવેશ કરવાના આધારભૂત માળખાની ચર્ચા નીચે મુજબ કરવામાં આવી હતી:

તે સંસદના બંને ગૃહોની સંયુક્ત સમિતિની ભલામણોના આધારે સમાવેશમાં આવ્યું. સંયુક્ત સમિતિએ દર્શાવેલું કારણ વિધેયકની કલમ (૧૭) માં મળે છે, જે નીચે મુજબ છે:

"હિંદુ સ્ત્રીના વારસદારોમાં ઉત્તરાધિકારનો ક્રમ પુનઃનિર્ધારિત કરતી વખતે, સંયુક્ત સમિતિએ એવી જોગવાઈ કરી છે કે તેણીએ તેના પિતા પાસેથી વારસામાં મેળવેલી મિલકત, સંતાન ન હોય ત્યારે, પિતાના કુટુંબને પરત જાય અને તેવી જ રીતે તેણીએ તેના પતિ અથવા સસરા પાસેથી વારસામાં મેળવેલી મિલકત, સંતાન ન હોય ત્યારે, પતિના વારસદારોને પરત જાય. સંયુક્ત સમિતિના મત

મુજબ, આવી જોગવાઈથી મિલકતો એવા વ્યક્તિઓના હાથે જતી અટકશે કે જેમને ન્યાયની દૃષ્ટિએ તે જવી જોઈએ નહીં."

૧૫. સંયુક્ત સમિતિનો અહેવાલ, જેને સંસદે સ્વીકાર્યો હતો, તે દર્શાવે છે કે કલમ ૧૫ ની ઉપકલમ (૨) નો આશય હિન્દુ સ્ત્રીના વારસદારો વચ્ચેના વારસાક્રમમાં સુધારો કરવાનો અને સંપત્તિઓ એવા વ્યક્તિઓના હાથમાં જતી અટકાવવાનો હતો, જેઓ સુધી તે જવી જોઈએ નહીં એવી ન્યાયની માંગ હોય. તેનો અર્થ એ થાય છે કે સંપત્તિ પ્રથમ તબક્કે પતિના વારસદારોને અથવા જ્યાંથી તે આવી હોય તે સ્ત્રોતને જવી જોઈએ."

૨૨. આ અદાલતને ઉપરોક્ત કલમની યોજના પર વિચાર કરવાનો પ્રસંગ વી. દંડપાણી ચેટ્ટિયાર વિ. બાલાસુબ્રમણિયન ચેટ્ટિયાર, (૨૦૦૩) ૬ એસ.સી.સી. ૬૩૩ ના પ્રકરણમાં આવ્યો હતો. આ કલમ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલા હકોની વ્યાપ્તિ અને સ્વરૂપ નીચે મુજબ વ્યક્ત કરવામાં આવ્યું છે:—

૯. ઉપરોક્ત કલમ અધિનિયમના પ્રારંભ પછી બિનવસિયતી અવસાન પામનાર હિન્દુ સ્ત્રીની સંપત્તિ અંગે વારસાગત અનુસરણની નિશ્ચિત અને એકરૂપ યોજના પ્રતિપાદિત કરે છે. આ કલમ બિનવસિયતી હિન્દુ સ્ત્રીના વારસદારોને પાંચ વર્ગોમાં ગોઠવે છે, જેનો ઉલ્લેખ પ્રવેશો (એ) થી (ઈ) તરીકે કરવામાં આવ્યો છે અને જે ઉપકલમ (૧) માં નિર્દિષ્ટ છે. એકરૂપ વારસાક્રમ, જે ઉપકલમ (૧) દ્વારા વિહિત કરવામાં આવ્યો છે, તેમાં સમાન સ્વરૂપના બે અપવાદો ઉપકલમ (૨) દ્વારા જોડવામાં આવ્યા છે. આ બે અપવાદો એ છે કે જો સ્ત્રી કોઈ સંતતિ

છોડ્યા વિના અવસાન પામે, તો (૧) તેના પિતા અથવા માતા પાસેથી તેને વારસામાં મળેલી સંપત્તિ બાબતે, તે સંપત્તિ પાંચ પ્રવેશો (એ) થી (ઈ) માં નિર્ધારિત ક્રમ પ્રમાણે જવાને બદલે પિતાના વારસદારોને પ્રાપ્ત થશે; અને (૨) તેના પતિ અથવા સસરા પાસેથી તેને વારસામાં મળેલી સંપત્તિ બાબતે, તે ઉપકલમ (૧) ના પાંચ પ્રવેશો (એ) થી (ઈ) માં નિર્ધારિત ક્રમ પ્રમાણે જવાને બદલે પતિના વારસદારોને પ્રાપ્ત થશે. ઉપરોક્ત બે અપવાદો હિન્દુ સ્ત્રીને તેના પિતા, માતા, પતિ અને સસરા પાસેથી "વારસામાં મળેલી" સંપત્તિ પૂરતા મર્યાદિત છે અને તેઓમાંના કોઈ એક તરફથી ભેટરૂપે અથવા વસિયતનામા હેઠળ ઉપાર્જિત થયેલી સંપત્તિને અસર કરતા નથી. વર્તમાન કલમ ૧૫ ને કલમ ૧૬ સાથે સંયુક્ત રીતે વાંચવાની છે, જે તેની સંપત્તિ અંગે વારસાગત અનુસરણનો એક નવો અને એકરૂપ ક્રમ નિર્ધારિત કરે છે અને તેના વિતરણની રીતનું નિયમન કરે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, સ્ત્રીને તેના પિતા અથવા માતા પાસેથી વારસામાં મળેલી સંપત્તિના મામલે વારસાક્રમનું કાર્યાન્વયન તેવા પ્રસંગે મર્યાદિત રહે છે કે જ્યાં તે પુત્ર, પુત્રી અથવા પૂર્વમૃત પુત્ર કે પુત્રીના સંતાનોમાંથી કોઈને છોડ્યા વિના અવસાન પામે.

૧૦. કલમ ૧૫ની ઉપકલમ (૨) એ એવી સ્ત્રીના કિસ્સામાં, જે નિર્વસીયત અવસાન પામે અને પાછળ પુત્ર, પુત્રી અથવા પૂર્વમૃત પુત્ર કે પુત્રીના સંતાનો ન છોડે, એક અપવાદ નિર્ધારિત કરે છે. આવા કિસ્સામાં નિર્ધારિત નિયમ એ છે કે તેણીએ સંપત્તિ કયા સ્ત્રોતમાંથી વારસામાં મેળવી છે તે શોધવું. જો તે તેણીને

તેના પિતા અથવા માતા પાસેથી વારસામાં પ્રાપ્ત થયેલી હોય, તો તે કલમ ૧૫(૨)(એ) હેઠળ નિર્ધારિત મુજબ હસ્તાંતરિત થશે. જો તે તેણીને તેના પતિ અથવા સસરા પાસેથી વારસામાં પ્રાપ્ત થયેલી હોય, તો તે કલમ ૧૫(૨)(બી) હેઠળ તેના પતિના વારસદારોને હસ્તાંતરિત થશે. આ ખંડમાં એવો પ્રાવધાન કરવામાં આવ્યો છે કે જ્યાં કોઈ સ્ત્રીને તેના પિતા અથવા માતા પાસેથી વારસામાં સંપત્તિ પ્રાપ્ત થયેલી હોય, ત્યાં તે અન્ય વારસદારોને નહિ, પરંતુ તેના પિતાના વારસદારોને હસ્તાંતરિત થશે. તેનો અર્થ એવો થાય છે કે જો કોઈ પુત્ર કે પુત્રી, જેમાં કોઈ પૂર્વમૃત પુત્ર કે પુત્રીના સંતાનોનો પણ સમાવેશ થાય છે, ન હોય, તો તે સંપત્તિ તેના પિતાના વારસદારોને હસ્તાંતરિત થશે. પરિણામે એવું થશે કે જો કોઈ સ્ત્રીને તેના પિતા અથવા તેની માતા પાસેથી સંપત્તિ વારસામાં પ્રાપ્ત થયેલી હોય, તો તેના પતિને કે તેના વારસદારોને એવી સંપત્તિ મળશે નહિ, પરંતુ તે પાછી તેના પિતાના વારસદારોને જ ફરશે.

૨૩. અગાઉ નોંધ્યા મુજબ, અધિનિયમની કલમ ૧૫(૨)(એ) ના બળે, અપીલકર્તાઓને વિવાદિત મિલકતનો વારસાગત હક પ્રાપ્ત થાય. આ હકને પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા તા. ૧૮.૬.૧૯૭૪ ની વસીયતના આધારે, જે પુત્તથાયમ્મા દ્વારા કથિત રીતે કરાયેલ હોવાનું જણાવવામાં આવે છે, નિષ્ફળ બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. પ્રતિવાદી નં. ૧, વસીયત હેઠળ એકમાત્ર હિતગ્રાહી હોવાને કારણે, એવો દાવો કરે છે કે વાદીઓ બિનવસીયતી વારસાગત અનુક્રમના આધારે મિલકતનો વારસાગત દાવો કરી શકતા નથી. તેથી, નિઃસંદેહ, પ્રતિવાદી

નં. ૧ ઉપર એ સાબિત કરવાનો ભાર હતો કે વસીયત નિયમસર કરવામાં આવી હતી અને તે ખરેખર અસલી હોવાનું સાબિત થાય છે.

૨૪. વસીયતનામાઓના પુરાવાને નિયંત્રિત કરતી રીત, પ્રકારે અને સંબંધિત કાનૂની જોગવાઈઓ અંગે આ અદાલતે અનેક પ્રકરણોમાં વિશદ રીતે વિસ્તૃત ચર્ચા કરી છે. અમે માત્ર આવા કેટલાક નિર્ણયોનો જ ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ.

૨૫. એચ. વેંકટાયલા અયંગર વિ. બી.એન. તિમ્મજમ્મા, [૧૯૫૯ સપ્લી. (૧) એસ.સી.આર. ૪૨૬] ના કેસમાં ગજેન્દ્રગડકર ન્યાયાધીશે વસીયતોના પુરાવા બાબતે સાચી કાનૂની સ્થિતિ દર્શાવી હતી. ઉપરોક્ત કાનૂની નિવેદનને જસવંત કૌર વિ. અમૃત કૌર [(૧૯૭૭) ૧ એસ.સી.સી. ૩૬૯] ના કેસમાં ચંદ્રચૂડ ન્યાયમૂર્તિએ આગળ મુજબ વધુ સ્પષ્ટ કર્યું હતું:

૧. સામાન્ય રીતે જણાવ્યું જાય તો, વસીયતનામું અન્ય કોઈપણ દસ્તાવેજની જેમ જ સાબિત કરવાનું રહે છે, અને તેમાં લાગુ પાડવાનો કસોટી ધોરણ એવો છે કે આવા વિષયો અંગે વિવેકી મનને સંતોષ થાય. જેમ અન્ય દસ્તાવેજોના પુરાવાના કેસમાં હોય છે, તેમ વસીયતનામાના પુરાવાના કેસમાં પણ ગણિતીય નિશ્ચિતતા સાથેનો પુરાવો આગ્રહપૂર્વક માંગવામાં આવી શકતો નથી.

૨. વારસા અધિનિયમની કલમ ૬૩ અનુસાર વસીયતનામું સાક્ષીપૂર્વક પ્રમાણિત હોવું જરૂરી હોવાથી, પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૬૮ મુજબ, જો કોઈ પ્રમાણક સાક્ષી જીવિત હોય અને અદાલતની પ્રક્રિયાને આધીન હોય તથા પુરાવો

આપવા સક્ષમ હોય, તો તેની અમલવારી સાબિત કરવા માટે ઓછામાં ઓછા એક પ્રમાણક સાક્ષીને બોલાવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તે પુરાવા તરીકે ઉપયોગમાં લઈ શકાય નહીં.

૩. અન્ય દસ્તાવેજોથી ભિન્ન રીતે, વસિયતનામું વસિયતકર્તાના અવસાનથી અમલમાં આવે છે અને તેથી વસિયતનામું બનાવનાર વ્યક્તિએ કઈ પરિસ્થિતિઓમાં વસિયતનામું કરવામાં આવ્યું હતું તે અંગે નિવેદન આપવા માટે ક્યારેય ઉપલબ્ધ રહેતી નથી. આ પાસું, રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજ વસિયતકર્તાનું અંતિમ વસિયતનામું અને ઇચ્છાપત્ર હોવાનું સાબિત થયું છે કે કેમ, તે પ્રશ્નના નિર્ણયમાં ગાંભીર્યનું એક તત્વ ઉમેરે છે. સામાન્ય રીતે, વસિયતનામું રજૂ કરનાર પર જે જવાબદારી રહેલી હોય છે, તે વસિયતનામું બનાવવામાં આવતાં આવશ્યક તથ્યોના પુરાવાથી પૂર્ણ થયેલી માનવામાં આવી શકે છે.

૪. એવી પરિસ્થિતિઓમાં, જેમાં વસિયતનું અમલીકરણ શંકાસ્પદ સંજોગોથી ઘેરાયેલું હોય, તેવા મામલાઓ અલગ પાયા પર ઊભા રહે છે. અસ્થિર હસ્તાક્ષર, નબળી માનસિક સ્થિતિ, સંપત્તિનું અન્યાયી અને અયોગ્ય વિતરણ, વસિયત રજૂ કરનાર વ્યક્તિ પોતે જ વસિયત બનાવવાની પ્રક્રિયામાં મુખ્ય ભૂમિકા ભજવે અને તે હેઠળ તેને નોંધપાત્ર લાભ પ્રાપ્ત થતો હોય, તેમજ આવી અન્ય પરિસ્થિતિઓ વસિયતના અમલીકરણ અંગે શંકા ઊભી કરે છે. આવી શંકા માત્ર વસિયત રજૂ કરનારના આકરા દાવાથી દૂર થઈ શકતી નથી કે વસિયત પર વસિયતકર્તાના હસ્તાક્ષર છે અથવા વસિયત બનાવવામાં આવી ત્યારે

વસિયતકર્તા સદ્બુદ્ધિ તથા વિચારશક્તિ અને સ્મૃતિની યોગ્ય સ્થિતિમાં હતો, અથવા એ કે વસિયતકર્તાની પત્ની અને સંતાનો જેવા, જેમને સામાન્ય રીતે તેની મિલ્કતમાં તેમનો યોગ્ય હિસ્સો મળવાનો હોય, તેઓને વારસામાંથી વંચિત રાખવામાં આવ્યા કારણ કે વસિયતકર્તાને તેમને બહાર રાખવા માટે પોતાના કારણો હોઈ શક્યા હોત. શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓની હાજરીથી પ્રારંભિક ભાર વધુ કઠોર બને છે અને તેથી, એવા કેસોમાં જ્યાં વસીયતના અમલીકરણ સાથે સંકળાયેલી પરિસ્થિતિઓ અદાલતની શંકા જગાવે છે, ત્યાં દસ્તાવેજને વસિયતકર્તાની અંતિમ વસીયત તરીકે સ્વીકારવામાં આવે તે પહેલાં વસીયત રજૂ કરનારએ તમામ વાજબી શંકાઓ દૂર કરવી આવશ્યક છે.

૫. વસીયતોના સંદર્ભમાં, જેઓનું અમલીકરણ શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી ઘેરાયેલું હોય છે, ત્યાં ન્યાયિક અંતઃકરણના સંતોષની કસોટી વિકસાવવામાં આવી છે. આ કસોટી એ બાબત પર ભાર મૂકે છે કે અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજ વસિયતકર્તાની અંતિમ વસીયત છે કે કેમ, તે પ્રશ્ન નક્કી કરતી વખતે અદાલતને એક ગૌરવપૂર્ણ પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવો પડે છે અને શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓને કારણે અદાલતે સંપૂર્ણ રીતે સંતુષ્ટ થવું જરૂરી છે કે વસીયત વસિયતકર્તા દ્વારા વિધિવત્ રીતે અમલમાં મૂકવામાં આવી હતી.

૬. જો કોઈ કેવિયેટર વસીયતના અમલીકરણ સંબંધે કપટ, અતિપ્રભાવ, દબાણ વગેરેનો આક્ષેપ કરે, તો એવા આક્ષેપો તેની તરફથી સાબિત કરવાના રહે છે, પરંતુ આવા આક્ષેપો ન હોય ત્યારે પણ, વસીયતના અમલીકરણને ઘેરતી

પરિસ્થિતિઓ જ એવી શંકા ઊભી કરી શકે છે કે શું વસીયતકર્તા પોતાની સ્વતંત્ર ઈચ્છાથી કાર્ય કરી રહ્યો હતો કે નહીં. અને ત્યારબાદ, આ બાબતમાં રહેલી તમામ વાજબી શંકાઓ દૂર કરવી તે વસીયત રજૂ કરનાર ઉપર રહેલા પ્રારંભિક ભારનો એક ભાગ બને છે."

૨૬. ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોનો આ કેસમાં અમલ કરતાં, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે વસીયત વિધિવત રીતે સાબિત કરવામાં આવી નથી. અગાઉ નોંધાયું છે તેમ, આ કેસમાં કોઈપણ સાક્ષીભૂત સાક્ષીની તપાસ કરવામાં આવી નથી. લેખક, જેણીની ડી.ડબ્લ્યુ.૨ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી હતી, તેણે એવું જણાવ્યું નથી કે તેણે સાક્ષીભૂત કરવાની મનશા સાથે વસીયત પર સહી કરી હતી. પોતાના પુરાવામાં તેણે માત્ર એટલું જ જણાવ્યું છે કે તે વસીયતનો લેખક હતો. તેણે તો આ પણ સ્વીકાર્યું હતું કે તેને વસીયતના સાક્ષીઓનાં નામો યાદ નહોતાં. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, એમ.એલ. અબ્દુલ જબ્બાર સાહિબ વિ. એમ.વી. વેંકટ સાસ્ત્રી એન્ડ સન્સ, [(૧૯૬૯) ૧ એસ.સી.સી. ૫૭૩], ના કેસમાં આ અદાલતે કરેલ અવલોકનો પ્રાસંગિક બને છે. લેખક સાક્ષીભૂત સાક્ષી પણ બની શકે કે કેમ તે પ્રશ્ન પર વિચાર કરતાં, નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:

"સાક્ષીએ પોતાની સહી એનિમો એટેસ્ટાન્ડીથી મૂકી હોવી આવશ્યક છે, અર્થાત્, એ હેતુથી કે તેણે દસ્તાવેજ કરનારને સહી કરતાં જોયો છે અથવા તેની પાસેથી તેની સહી અંગે વ્યક્તિગત સ્વીકાર પ્રાપ્ત કર્યો છે, તેની પ્રમાણિતી કરવા માટે. જો કોઈ વ્યક્તિ દસ્તાવેજ પર પોતાની સહી કોઈ બીજા હેતુસર મૂકે, જેમ કે,

તે લેખક છે અથવા ઓળખ કરનાર છે અથવા નોંધણી અધિકારી છે, તે બાબતનું પ્રમાણપત્ર આપવા માટે, તો તે પ્રમાણી સાક્ષી ગણાતો નથી.”

૨૭. અમારા મત અનુસાર, ઉપરોક્ત કસોટી ડી.ડબલ્યુ.૨ લેખક દ્વારા પૂર્ણ કરવામાં આવી નથી. અહીંની પરિસ્થિતિ સર્વોચ્ચ અદાલતે એન. કમલમ વિ. અચ્ચાસામી, [(૨૦૦૧) ૭ એસ.સી.સી. ૫૦૩] ના કેસમાં વિચારેલ પરિસ્થિતિઓ સાથે વધુ સમાન છે. વસીયતનામા પર લેખકની સહીના પ્રભાવ અંગે વિચાર કરતાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ નોંધ્યું હતું:

“૨૬. અમારી દૃષ્ટિએ, લેખકે પોતાની સહી કર્યાનો પ્રભાવ પ્રમાણિત સાક્ષીઓની સહીના સમાન દરજ્જાનો ગણાવી શકાતો નથી.”

“અભિપ્રમાણિત કરવાની મનોદશા, તેથી, જ્યાં સુધી લખનારનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી ઉપલબ્ધ નથી: તે વસીયતનો સાક્ષી નથી પરંતુ વસીયતનો માત્ર લખનાર છે. ઉપર નોંધવામાં આવેલ કાયદેસર આવશ્યકતા તેથી લખનારના પક્ષમાં સ્થાનાંતરિત કરી શકાતી નથી, પરંતુ ઉલટું તે વસીયત રજૂ કરનારના વિરોધમાં જાય છે, કારણ કે તેમાં બંને સાક્ષીઓના નામ વિગતવાર સરનામા સાથે દર્શાવવામાં આવ્યા છે અને ન્યાયિક અંતરાત્માને સંતોષ થાય તે માટે તેમને અદાલત સમક્ષ લાવવા અથવા હાજર કરવા માટે કોઈ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો નથી. લખનારની હાજરી અને દસ્તાવેજ પર તેની સહી દેખાતી હોવું માત્ર તેના આધારે યોગ્ય અભિપ્રમાણનની સાબિતી તરીકે માનવામાં આવી શકે નહીં, જો

સુધી એવી સ્થિતિ દસ્તાવેજમાં સ્વયં વ્યક્ત કરવામાં આવી ન હોય -- જોકે, આ પણ હાલમાં વિચારાધીન બાબતમાં અસ્તિત્વમાં રહેલી સ્થિતિ નથી."

૨૮. ઉપરોક્ત અવલોકનો આ કેસમાં સંપૂર્ણપણે લાગુ પડે છે. સ્વીકાર્ય રીતે, પ્રમાણિત સાક્ષીઓમાંથી એકપણની તપાસ કરવામાં આવી નથી. અહીં લેખકની સહીને પ્રમાણિતકરણના પુરાવા તરીકે સ્વીકારી શકાય નહીં. તેથી, સ્પષ્ટ થાય છે કે વસીયતનો અમલ ત્યારે સાબિત થયેલો માનવામાં આવી શકે જ્યારે વસીયત સાબિત કરવા માટેની કાયદેસરની આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ કરવામાં આવી હોય. તેમ છતાં, વડી અદાલતે એવું ઠરાવ્યું છે કે વસીયતનો પુરાવો આવશ્યક ન હતો, કારણ કે ઓ.એસ.નં.૨૩૩ ઓફ ૧૯૯૮ ની અરજીઓમાં અને પી.ડબ્લ્યુ.૧ ના પુરાવામાં વસીયતના અમલનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે.

૨૯. અહીંના અપીલકર્તાઓ દ્વારા વસીયતનું અમલીકરણ સ્વીકારવામાં આવ્યું છે તેવી દલીલને પ્રથમ અપીલી અદાલતે નીચે મુજબ નકારી કાઢી હતી:

"ઓ.એસ. નં: ૨૩૩/૯૮ માંના આંક ૩૬ એટલે કે દાવાપત્રના પરિચ્છેદ ૭ હેઠળ જે કબૂલ કરવામાં આવ્યું છે તે માત્ર વસીયત બાબતે છે, વસીયતની ખરાઈ બાબતે નથી. પી.ડબ્લ્યુ. ૧ ના પુરાવા દરમિયાન, પ્રતિપૂરણામાં એ બહાર આવ્યું છે કે તેને પુટ્ટાથાયમ્માની વસીયત વિશે જાણ લખિત જવાબમાં તે પ્રગટ થતાં થઈ હતી અને પુટ્ટાથાયમ્માએ તા. ૪-૭-૭૪ની વસીયત લખી હોઈ શકે. પરંતુ પી.ડબ્લ્યુ. ૧ એ પોતાના પુરાવામાં ક્યાંય પણ વસીયતની ખરાઈ કબૂલ કરી નથી. તેથી પ્રથમ પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વકીલની એ દલીલ કે વસીયતનું

અમલીકરણ કબૂલ છે અને તેથી તેની ખરાઈ અનુમાનિત કરવી જોઈએ, સ્વીકારી શકાય નહીં.”

૩૦. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષો અમારી સમક્ષ રજૂ કરાયેલા અને અમારી દ્વારા અવલોકિત થયેલા રેકૉર્ડમાંથી સમર્થિત થાય છે. ઓ.એસ. નં. ૨૩૩ ઓફ ૧૯૯૮ ની વાદપત્રિકામાં કે પી.ડબલ્યુ.૧ ના પુરાવામાં, વસિયતનામાની ખરાઈ અથવા કાયદેસરતા અંગે કોઈ સ્વીકૃતિ નથી. વડી અદાલતે દલીલો અને પુરાવાનું યોગ્ય વિશ્લેષણ કરીને પ્રથમ અપિલીય અદાલતે નોંધેલા સુવિચારિત નિષ્કર્ષોને રદ કરીને ગંભીર ભૂલ કરી હતી.

૩૧. નિઃસંદેહ એ યોગ્ય છે કે સચ્ચી અને સ્પષ્ટ કબૂલાત, સ્વીકારવામાં આવેલા તથ્યોનો શ્રેષ્ઠ પુરાવો પૂરું પાડે છે. તે, જો સફળતાપૂર્વક પરત ખેંચવામાં ન આવે અથવા તે ભૂલસભર હોવાનું સાબિત ન કરવામાં આવે, તો નિર્ણાયક સાબિત થઈ શકે છે. કબૂલાતો અને તેમના પુરાવાકીય મૂલ્ય અંગેની કાનૂની સ્થિતિનું આ અદાલતે અનેક મામલાઓમાં વિસ્તૃત નિરૂપણ કર્યું છે. તેમાંથી કેટલાકનો અમે ઉલ્લેખ કરી શકીએ.

૩૨. નારાયણ ભગવંત્રાવ ગોસાવી બાલાજીવાળે વિ. ગોપાલ વિનાયક ગોસાવી (૧૯૬૦) ૧ એસ.સી.આર. ૭૭૩ ના કેસમાં, નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું:

"કબૂલાત એ તે શ્રેષ્ઠ પુરાવો છે, જેના પર વિરોધી પક્ષ આધાર રાખી શકે છે, અને યદ્યપિ તે અંતિમરૂપે નિષ્કર્ષાત્મક નથી, તો પણ જો તે સફળતાપૂર્વક પાછી

ખેંચી લેવામાં ન આવે અથવા ખોટી સાબિત ન કરવામાં આવે, તો તે મુદ્દાને નિર્ધારિત કરે છે."

૩૩. નગીનદાસ રામદાસ વિ. દલપતરામ ઈચ્છારામના કેસમાં, (૧૯૭૪) ૧ એસીસી ૨૪૨માં, આ રીતે અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:

"સ્વીકારો, જો સાચું અને સ્પષ્ટ હોય, તો સ્વીકારવામાં આવેલી હકીકતોનો સર્વોત્તમ પુરાવો છે. અરજીઓમાં થયેલા સ્વીકારો અથવા ન્યાયિક સ્વીકારો, જે સાક્ષ્ય અધિનિયમની કલમ ૫૮ હેઠળ ગ્રાહ્ય છે અને જે પક્ષકારો અથવા તેમના પ્રતિનિધિઓ દ્વારા કેસની સુનાવણી સમયે અથવા તે પહેલાં કરવામાં આવે છે, તેઓ પુરાવારૂપ સ્વીકારો કરતાં ઉચ્ચ સ્થાન ધરાવે છે. સ્વીકારોની પૂર્વવર્તી શ્રેણી તે સ્વીકાર કરનાર પક્ષકાર પર સંપૂર્ણપણે બંધનકારક હોય છે અને પુરાવાની માફી બને છે. તેઓ પોતે જ પક્ષકારોના અધિકારોના આધારરૂપ બની શકે છે. બીજી તરફ, પુરાવારૂપ સ્વીકારો, જે નીચલી અદાલતમાં પુરાવા તરીકે ગ્રાહ્ય હોય છે, તેઓ પોતે જ નિર્ણાયક નથી. તેઓ ખોટા હોવાનું દર્શાવી શકાય છે."

૩૪. ઉપરોક્ત બંને ચુકાદાઓ સાથે આ અદાલતના કેટલાક અન્ય અગાઉના ચુકાદાઓનો પણ ગૌતમ સરુપ વિ. લીલા જેટલી, (૨૦૦૮) ૭ એસસીસી ૮૫ ના કેસમાં આ અદાલત દ્વારા વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"૧૬. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૫૮ના પ્રકાશમાં સ્વીકારવામાં આવેલી બાબત સાબિત કરવાની આવશ્યકતા નથી. દિવાની પ્રક્રિયા સંહિતાના આદેશ ૮

નિયમ ૫ મુજબ, અસ્પષ્ટ અથવા ટાળટૂળભર્યો ઇનકાર પણ સ્વીકાર તરીકે ગણવામાં આવી શકે છે, અને એવી સ્થિતિમાં અદાલત વાદીના પક્ષમાં હુકમનામું પસાર કરી શકે છે. તેના આધારે અથવા તેના આધાર પર, દિવાની પ્રક્રિયા સંહિતાના આદેશ ૧૨ નિયમ ૬ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં, દાવાનો નિર્ણય સ્વીકારના આધાર પર પણ કરી શકાય છે. એ કહેવું એક બાબત છે કે સ્વીકારથી પીછેહઠ કર્યા વિના, તે કઈ પરિસ્થિતિઓમાં કરવામાં આવ્યો હતો અથવા ભૂલભરેલી માન્યતા હેઠળ કરવામાં આવ્યો હતો તે સમજાવવાની, અથવા અન્ય બાબતો ઉપરાંત આવા સ્વીકારના વ્યાપ અથવા અસર અંગે પોતાના અભિપ્રાયને સ્પષ્ટ કરવાની પરવાનગી હોઈ શકે; પરંતુ એ કહેવું સંપૂર્ણપણે બીજી બાબત છે કે વ્યક્તિને તેમાંથી સર્વથા પીછેહઠ કરવાની પરવાનગી આપી શકાય."

"૨૮. તેથી, ઉપરોક્ત ચર્ચાઓમાંથી જે નિષ્કર્ષ ઉદ્ભવે છે તે એ છે કે સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ સ્વીકારમાંથી પાછા ફરી શકાતું નથી, પરંતુ યોગ્ય પ્રકરણમાં તેની સમજૂતી આપવામાં આવી શકે છે અથવા તેને સ્પષ્ટ કરવામાં આવી શકે છે. તેમ છતાં, સ્વીકાર અંગે સમજૂતી આપવી અથવા તેને તે રીતે સમજાવવું, તેનો આધાર તેની પ્રકૃતિ અને સ્વરૂપ પર રહેશે. એવું પણ બની શકે છે કે પ્રતિવાદીને વૈકલ્પિક રજૂઆત કરવાની હકદારી હોય. પરંતુ આવી વૈકલ્પિક રજૂઆતો પરસ્પર વિનાશક સ્વરૂપની હોઈ શકતી નથી."

૩૫. ઉપર જણાવેલ કાનૂનની પૃષ્ઠભૂમિમાં પરીક્ષણ કરતાં, ઓ.એસ. નં. ૧૯૯૮નું ૨૩૩ માં થયેલ કબૂલાતો અને પીડબ્લ્યુના પુરાવાને ધ્યાનમાં લેતાં,

વસીયતના સ્વતંત્ર પુરાવાની જરૂર નહોતી એવો વડી અદાલતનો મત અમે સ્વીકારી શકતા નથી. હકીકતમાં, પુત્તથાયમ્માએ પોતાની માલિકીની માત્ર અચળ મિલ્કતો ઇંદિરામ્માના હિતમાં વસીયત દ્વારા આપી હતી એટલા સિવાય અન્ય કોઈ કબૂલાત નથી. અમારી દૃષ્ટિએ, પ્રથમ અપીલી અદાલતે યોગ્ય રીતે નોંધ્યું હતું કે ઉપરોક્ત કબૂલાત માત્ર વસીયત બનાવવામાં આવી હતી તે બાબત અંગે છે, વસીયતની સત્યતા અંગે નથી. તેવી જ રીતે, પીડબ્લ્યુએ માત્ર એટલું જ જણાવ્યું હતું કે તેને તેની દાદીમાની ઇંદિરામ્માના હિતમાં કરાયેલ વસીયતના નોંધણી અંગે પ્રથમ પ્રતિવાદીના લેખિત જવાબમાંથી જાણ થઈ હતી. ઉપરોક્ત નિવેદન પછી નીચેના નિવેદનો આવે છે: "તે સિવાય મને વસીયત વિષે જાણ નહોતી. તે અંગ્રેજીમાં સહી કરતી નહોતી. મેં તેને કન્નડમાં સહી કરતા જોઈ નથી. મારી દાદીમા ઇંદિરામ્માના હિતમાં વસીયત લખે તે માટે કોઈ કારણ નહોતું." પરસ્પર-જિરહમાં પણ તેણે પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો કે "પુત્તથાયમ્માએ ૧૮.૬.૧૯૭૪ના રોજ ઇંદિરામ્માને મિલ્કતો આપી વસીયત લખી હતી તે અંગે મને માત્ર પ્રથમ પ્રતિવાદીના લેખિત જવાબમાંથી જ જાણ છે." ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં લેતાં, અમારી માન્યતા છે કે પ્રથમ અપીલી અદાલતના સુવિચારિત નિષ્કર્ષને રદ કરીને વડી અદાલતે ભૂલ કરી હતી. દાવાપત્રમાં તેમજ પીડબ્લ્યુના પુરાવામાં સમાવિષ્ટ નિવેદનો ૧૮.૬.૧૯૭૪ની વસીયતના નિયમિત અમલ અને સત્યતા અંગે કબૂલાત ગણાશે નહીં.

૩૬. અમારા મત મુજબ, વડી અદાલતે પણ વસિયતનામાના અમલને આવરી લેતી શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓને સંપૂર્ણપણે અવગણીને ગંભીર ભૂલ કરી છે. પ્રથમ અપીલી અદાલતે સમગ્ર પુરાવાની મૂલવણીના આધારે સ્પષ્ટપણે ચુકિતપૂર્ણ કારણો નોંધ્યાં હતા કે આ નિષ્કર્ષે આવી શકાય કે વસિયતનામાનો અમલ શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી ઘેરાયેલો છે.

૩૭. પ્રથમ અપીલી અદાલતે સૂચવ્યું કે વસીયતનામુંની અમલવારી પુરવાર કરવામાં આવી નથી, કારણ કે પ્રમાણિત કરનાર સાક્ષીઓમાંથી એકપણનું પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું નથી. ડી.ડબ્લ્યુ.ર તરીકે પરીક્ષિત લેખકએ ક્યાંય એવું જણાવ્યું નથી કે તેણે વસીયતનામુંનું પ્રમાણન કર્યું હતું. પ્રમાણન કરવાની મનશા દસ્તાવેજમાંથી સ્પષ્ટ થતી નહોતી. વસીયતનામુંમાં, ડી.ડબ્લ્યુ.ર એ પોતાને વસીયતનામુંના લેખક તરીકે વર્ણવ્યો હતો અને તે રીતે હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. તેથી, એન. કમલમ (સુપ્રા) માં નિર્ધારિત કાનૂની સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં લેતા, પ્રમાણન અંગેની વૈધાનિક આવશ્યકતા સ્પષ્ટપણે પૂર્ણ થઈ નહોતી.

૩૮. પ્રથમ અપીલી અદાલતે પણ નોંધ્યું હતું કે વસીયત અસલી નથી, કારણ કે તેનું નિષ્પાદન સંદિગ્ધ પરિસ્થિતિઓથી ઘેરાયેલું છે. પ્રથમ અપીલી અદાલતે નોંધ્યું છે કે ભલે પુત્તથાયમ્માને કેટલીક નિશ્ચિત મિલકત ફાળવવામાં આવી હતી, છતાં વસીયતમાં એવી કોઈ ઉલ્લેખ નથી કે કઈ મિલકતો ઇન્દિરમ્માને વસિયત કરવામાં આવી હતી. વધુમાં એવું પણ નોંધાયું છે કે પુત્તથાયમ્માના પુત્રનું અવસાન ૨૭.૧૦.૭૩ ના રોજ થયું હતું. તેથી, પ્રતિવાદીના હિસ્સામાં

જ્ઞાનવવામાં આવેલી મિલ્કત તેણીએ વારસામાં પ્રાપ્ત કરી હતી. વસીયતમાં એ ચોક્કસ મિલ્કતનું વર્ણન નથી કે જે પુત્તથાયમ્માએ ઇન્દિરમ્માના હિતે વસિયત કરી હોય. અનુસૂચિની મિલ્કતનું વર્ણન ન હોવાને કારણે એ બાબતે ચુકિતસંગત શંકા ઊભી થાય છે કે શું પુત્તથાયમ્માએ આંક ડી૭ વસીયતનું નિષ્પાદન કર્યું હતું કે નહીં. એવું નોંધાયું છે કે જો તેણીનો ઇરાદો પોતાની સર્વ મિલ્કત ઇન્દિરમ્માને વસિયત કરવાનો હોત, તો તેણીએ પોતાની માલિકીની તમામ મિલ્કતોની વિગતો વસીયતમાં દર્શાવી હોત. પ્રથમ અપીલી અદાલતે વધુમાં ઠરાવ્યું છે કે વસીયતને નોંધણી માટે બે અલગ પ્રસંગોએ ઉપ-રજીસ્ટ્રાર સમક્ષ કેમ રજૂ કરવામાં આવી તે અંગે કોઈ કારણ આપવામાં આવ્યું નથી. ભલે પુત્તથાયમ્માનો પુત્ર પોતાની પત્નીથી છૂટાછેડા લીધા પછી મૃત્યુ પામ્યો હતો, તેમ છતાં વસીયતમાં તેનું વર્ણન કુંવારો તરીકે કરવામાં આવ્યું છે. પુત્તથાયમ્માએ બાકીની બે પુત્રીઓને મિલ્કતમાંથી કેમ બહાર રાખી તે અંગે પણ વસીયતમાં કોઈ કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. કારણ કે આ સંદિગ્ધ પરિસ્થિતિઓનું પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ દ્વારા સ્પષ્ટીકરણ આપવામાં આવ્યું નથી, વસીયત અસલી નથી. પ્રથમ અપીલી અદાલતે એ પણ નોંધ્યું છે કે ભલે વસીયતમાં ઇન્દિરમ્મા એકમાત્ર લાભાર્થી છે, છતાં વસીયત લખાઈ રહી હતી ત્યારે તે હાજર હતી. વસીયત નોંધણી માટે રજૂ કરવામાં આવી ત્યારે પણ તે રજીસ્ટ્રારના કાર્યાલયમાં હાજર હતી. આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ઇન્દિરમ્માની દાવાની મિલ્કત પર કુદૃષ્ટિ હતી અને તેથી અન્ય મિલ્કતોના વર્ણનો આપવામાં આવ્યા નહોતા. વસીયતના લેખન

અને નોંધણીમાં ઇન્દિરમ્માની સક્રિય ભાગીદારી તેની અસલિયત અંગે શંકા ઊભી કરી શકે છે. અહીં અમે આ અદાલતે રામચંદ્ર વિ. ચંપાબિયા [એ.આઈ.આર. ૧૯૬૫ એસ.સી. ૩૫૭] ના કેસમાં કરેલ નોંધોનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ. આ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

"આ અદાલતે એ પણ દર્શાવ્યું હતું કે આ પ્રકારની શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓ ઉપરાંત, જ્યાં એવું જણાય છે કે વસીયતને આગળ ધપાવનાર વ્યક્તિએ તે વસીયતના અમલીકરણમાં પ્રબળ અને અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો છે અને તે વસીયત હેઠળ તેને જ નોંધપાત્ર લાભો પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે માત્ર એ હકીકત જ સામાન્ય રીતે વસીયતના અમલીકરણ સાથે સંકળાયેલી શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિ તરીકે માનવામાં આવે છે, અને આવી શંકાને સ્પષ્ટ તથા સંતોષકારક પુરાવા દ્વારા દૂર કરવાની ફરજ વસીયતને આગળ ધપાવનાર પર રહે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, વસીયતને આગળ ધપાવનારએ અદાલતના અંતઃકરણને એ બાબતે સંતોષ આપવો ફરજિયાત છે કે જે દસ્તાવેજ પર તે આધાર રાખે છે તે વસીયતકર્તાની અંતિમ ઇચ્છાપત્ર અને વસીયતનામું છે."

૩૯. કારણ કે શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓ હતી, તેથી પ્રતિવાદીઓએ તેની સમજૂતી આપવી આવશ્યક હતી. વસીયતનું માત્ર નોંધણીકરણ થવું જ શંકા દૂર કરવા માટે પૂરતું નહોતું. પ્રથમ અપીલી અદાલતે એ પણ નોંધ્યું છે કે જ્યાં વસીયતના અમલીકરણનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હોય એવા કિસ્સાઓમાં પણ, વસીયતને પુરાવામાં સ્વીકારવા માટે વસીયતના ઓછામાં ઓછા એક

પ્રમાણિત સાક્ષીની તપાસ કરવી આવશ્યક છે. જે ડી.ડબલ્યુ.ર ની તપાસ કરવામાં આવી છે, તે વસીયતનો લેખક છે, તેણે વસીયતને નોંધણી માટે સબ-રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ બે વખત કેમ રજૂ કરવામાં આવી હતી તે અંગે કોઈ ચુકિતસંગત કારણ આપ્યું નથી. તેમજ આ સાક્ષીએ એ પણ જણાવ્યું નથી કે પ્રથમ પ્રસંગે વસીયતનું નોંધણીકરણ કેમ થયું નહોતું. પ્રથમ અપીલી અદાલતે એ પણ ઠરાવ્યું છે કે સબ-રજિસ્ટ્રારની તપાસ ન થવાથી વસીયતની ખરાઈ અંગે શંકા ઉભી થાય છે. વસીયતના પ્રમાણિત સાક્ષીઓની પણ તપાસ કરવામાં આવી નથી. વસીયતનું નોંધણીકરણ થાય તે પહેલાં સબ-રજિસ્ટ્રાર અથવા અન્ય કોઈએ તેને વાંચી સંભળાવી હતી કે નહીં તે અંગે કોઈ પુરાવો નથી. પ્રતિવાદી નં.૧ ના કબજામાં વસીયત કેવી રીતે આવી તે અંગે કોઈ સમજૂતી આપવામાં આવી નથી. તેને વસીયતની યોગ્ય હવાલગી ક્યારે સોંપવામાં આવી હતી તે અંગે પણ કોઈ પુરાવો નથી. આ તમામ પરિસ્થિતિઓના સંચિત પ્રભાવને ધ્યાનમાં લેતા, પ્રથમ અપીલી અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે વસીયતનું અમલીકરણ શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી ઘેરાયેલું છે. પરિણામે, અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી અને નીચલી અદાલતનો ચુકાદો રદ કરવામાં આવ્યો.

૪૦. વડી અદાલતે પોતાના ચુકાદામાં સમગ્ર પુરાવાનું જાણે ખોટું વાંચન કર્યું હોવાનું જણાય છે. પ્રથમ અપીલી અદાલતે નોંધેલા ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષોને અનુમાનાધારિત ગણાવીને અવગણવામાં આવ્યા છે. વડી અદાલતે અપનાવેલો અભિગમ અમે મૂલવી શક્તા નથી. બીજા દાવામાં વાદીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા

કથિત સ્વીકારથી તે એટલી પ્રભાવિત થઈ ગઈ હતી કે, પ્રથમ અપીલી અદાલતે નોંધેલા નિષ્કર્ષોના આધારરૂપ સામગ્રીની તપાસ કરવી તેને યોગ્ય લાગી નહોતી. એવું જણાય છે કે અરજીઓ, દસ્તાવેજો અને પુરાવાનું વડી અદાલતે વાંચન જ કર્યું નહોતું, તેમ છતાં તેણે અપીલી અદાલતના નિષ્કર્ષો અનુમાનાધારિત હતા એવો નિષ્કર્ષ કાઢ્યો. વડી અદાલતે વ્યક્ત કરેલો અભિપ્રાય અમે માન્ય રાખી શકતા નથી.

૪૧. વડી અદાલતે પોતાના ન્યાયિક અંતરાત્માને સંતોષ થાય તે માટે મોટી કાળજી લેવી જોઈએ હતી કે વસીયતનામાનું અમલીકરણ શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી ઘેરાયેલું નહોતું. અપીલી અદાલતે એટલી બધી શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓ દર્શાવી હતી કે જેઓને માત્ર અનુમાનાત્મક કહીને બાજુએ મૂકી શકાતી નહોતી. નિષ્કર્ષો દસ્તાવેજ પુરાવા પર આધારિત હતા. વસીયતનામાના અમલીકરણ સંબંધિત અનેક પ્રાસંગિક પ્રશ્નોના જવાબ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ એ આપવાના જરૂરી હતા.

૪૨. વડી અદાલતે એ પણ જરૂરી કાળજી અને સાવચેતી રાખવી આવશ્યક હતી જેથી સુનિશ્ચિત થાય કે વસીયતનામું રજૂ કરનારાએ તમામ વાજબી શંકાઓ દૂર કરી દીધી છે. અમે અગાઉ નોંધ્યું છે કે આ મામલામાં ઈન્દિરાબા માતા તેના અવસાનના સમયે તેની માતા પુત્તથાયબા સાથે રહેતી હતી. તા. ૧૮.૬.૧૯૭૪ ની વસીયત હેઠળ તે એકમાત્ર હિતલાભારી હતી. તેની બહેનો, મૂળ વાદી અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ એટલે કે, લલિથાબા અને કમલાબાને વારસામાંથી બહાર

રાખવામાં આવી હતી. તેમને વારસામાંથી શા માટે બહાર રાખવામાં આવ્યા તેની કોઈ વિશ્વસનીય કારણદર્શિકા નથી. વસીયતનામામાં માત્ર એટલું ઉલ્લેખિત છે કે આ બે સ્ત્રીઓ પોતાના જીવનમાં સારી રીતે સ્થિર છે, જ્યારે ઇન્દિરામ્માનું લગ્ન થયું નહોતું. વસીયતનામામાં કઈ મિલકત ઇન્દિરામ્માને વસીયતરૂપે અપાઈ છે તે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું નથી, જોકે પુત્તથાયમ્માને કેટલીક નિશ્ચિત મિલકત ફાળવવામાં આવી હતી. પુત્તથાયમ્માનો પુત્ર તા. ૨૭.૧૦.૭૩ ના રોજ અવસાન પામ્યો હતો અને વસીયત તા. ૧૮.૬.૧૯૭૪ ના રોજ બનાવવામાં આવી હોવાનું કહેવાય છે. વસીયતનામા પર ઇન્દિરામ્માની પણ સહી છે, તેમ છતાં તે વસીયત હેઠળ એકમાત્ર હિતલાભાર્થી છે. વસીયતનું નોંધણીકરણ કરવામાં આવ્યું ત્યારે તે સબ-રજિસ્ટ્રારના કચેરીમાં હાજર હતી. વસીયત નોંધણી માટે બે અલગ પ્રસંગે શા માટે રજૂ કરવામાં આવી તેની બાબતમાં પણ પ્રશ્ન ઊભો થાય છે. એવું જણાય છે કે જે દિવસે વસીયત બનાવવામાં આવી હતી તે જ દિવસે ઇન્દિરામ્માએ તેની માતા પાસેથી મુખત્યારનામું પણ મેળવ્યું હતું, જે દર્શાવે છે કે તેને તાત્કાલિક મિલકતના કબજામાં આવવાની ચિંતા હતી. ન તો લેખક (ડબલ્યુ.૨) અને ન તો ડબલ્યુ.૧ કોઈ સંતોષકારક સમજૂતી આપી શક્યા કે પ્રથમ પ્રસંગે વસીયતનું નોંધણીકરણ શા માટે થયું ન હતું. આવી પરિસ્થિતિઓમાં ઉપરોક્ત શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓ અંગે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ દ્વારા યોગ્ય સમજૂતી આપવામાં આવી છે કે નહીં તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે વડી અદાલતનું કર્તવ્ય હતું કે તે નીચલી અપીલી અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા નિષ્કર્ષોનું તથા નોંધ પરના સંબંધિત દસ્તાવેજોનું

સાવધાનીપૂર્વક પરીક્ષણ કરે. આ અદાલતે અચંગર કેસ (ઉપરોક્ત) માં સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું હતું કે જ્યાં વસીયતના અમલીકરણને શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓ ઘેરી રહી હોય એવા કેસોમાં, વસીયતકર્તા પોતાના સ્વતંત્ર ઇચ્છાથી કાર્યરત હતો કે નહીં તે બાબતમાં શંકા ઊભી થઈ શકે છે. આવી પરિસ્થિતિઓમાં મામલામાં રહેલી તમામ વાજબી શંકાઓ દૂર કરવાનો પ્રારંભિક ભાર વસીયતનામું રજૂ કરનાર ઉપરનો એક ભાગ છે. શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓની હાજરીથી પ્રારંભિક ભાર વધુ કઠિન બને છે. આવી શંકા માત્ર વસીયતનામું રજૂ કરનારના આ દાવાથી દૂર થઈ શકતી નથી કે વસીયતનામા પર વસીયતકર્તાની સહી છે અથવા કે વસીયત બનાવવામાં આવી ત્યારે વસીયતકર્તા સ્વસ્થ અને વિચારશક્તિસંપન્ન માનસિક સ્થિતિમાં હતો.

૪૩. અમારી દૃષ્ટિએ, વડી અદાલતે પક્ષકાર દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાનું સંપૂર્ણ પરીક્ષણ ન કરીને યોગ્ય કાળજી અને સાવચેતી દાખવી નહોતી, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે તે પ્રથમ અપીલી અદાલતે નોંધેલા કારણો સાથે સહમત ન હતી. જસવંત કૌર વિ. અમૃત કૌર, (૧૯૭૭) ૧ એસ.સી.સી. ૩૬૯ ના કેસમાં આ અદાલતે શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી ઘેરાયેલ હોવાનો આક્ષેપ થયેલી વસીયતના પુરાવા સંબંધિત નિયમોને પુનરોચ્ચાર કર્યા હતા. અદાલત તરફથી ન્યાયમૂર્તિ ચંદ્રચુડે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"૮. પ્રતિવાદી, જે વસીયતનામા હેઠળ મુખ્ય વારસગ્રાહી છે અને તમામ વ્યવહારુ હેતુઓ માટે એકમાત્ર વારસગ્રાહી છે, તે જ વસીયતનામાનો પ્રસ્થાપક

પણ છે. તેની જ દ્વારા પોતાની પતિની મિલકતમાં અડધા હિસ્સા માટે વાદીએ દાખલ કરેલા દાવામાં વાદીના દાવાના જવાબરૂપે આ વસિયતનામું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. વસીયતી દસ્તાવેજોના પુરાવા સંબંધિત, પુરાવાના બોજા અંગેના વિશિષ્ટ નિયમોને બાજુએ રાખીએ તો, કોઈપણ કાનૂની કાર્યવાહીને શાસિત કરતો સામાન્ય નિયમ એ છે કે વિવાદિત હકીકત સાબિત કરવાનો બોજો તેનો છે જે તેનો દાવો કરે છે, તેનો નથી જે તેને નકારે છે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, જે પક્ષે પોતાના દ્વારા આક્ષેપિત હકીકત અંગે કોઈ પુરાવો રજૂ ન થાય તો દાવામાં નિષ્ફળ જવાનું થાય, તેના પર જ એ બોજો હોય છે. તે મુજબ, પ્રતિવાદીએ પોતાના દાદા સરદાર ગોવિન્દર સિંહ દ્વારા વસિયતનામું નિયમસર કરવામાં આવ્યું હતું તે સાબિત કરવા સંતોષકારક પુરાવો રજૂ કરવો જરૂરી હતો.

૯. એવા કેસોમાં, જ્યાં વસીયતનું અમલીકરણ શંકાથી આરંભાદિત હોય, ત્યાં તેનો પુરાવો માત્ર વાદી અને પ્રતિવાદી વચ્ચેનો સરળ વિવાદ રહેતો નથી. સામાન્ય રીતે જે વિરોધી કાર્યવાહી હોય છે, તે આવા કેસોમાં અદાલતના અંતરાત્માનો વિષય બની જાય છે અને ત્યારબાદ વિચારણા માટે ઊભો થતો સાચો પ્રશ્ન એ હોય છે કે વસીયતના સમર્થક દ્વારા રજૂ કરાયેલ પુરાવો એવો છે કે નહીં, જે અદાલતના અંતરાત્માને એ બાબતે સંતોષે કે વસીયત વસીયતકર્તા દ્વારા નિયમસર રીતે અમલમાં મુકવામાં આવી હતી. આવા પ્રકારનો સંતોષ પ્રાપ્ત કરવો અસંભવ છે, જો સુધી વસીયતનો આધાર લેનાર પક્ષ વસીયત બનાવવાના

પ્રસંગને ઘેરતી શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓ અંગે દઢ અને વિશ્વાસપ્રેરક સ્પષ્ટીકરણ રજૂ ન કરે."

જજ. અમારી મતે, વડી અદાલતે આ અદાલત દ્વારા પ્રતિપાદિત ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતો અનુસાર સમગ્ર મુદ્દાનો વિચાર કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ હતી. તેથી, અમે આક્ષેપિત ચુકાદાને યથાવત્ રાખવામાં અસમર્થ છીએ. અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે. વડી અદાલતનો ચુકાદો રદ કરવામાં આવે છે અને પ્રથમ અપીલીય અદાલત એટલે કે મૈસૂર સ્થિત મુખ્ય નાગરિક ન્યાયાધીશ (વરિષ્ઠ વિભાગ) ની અદાલતનો ચુકાદો પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે છે.

અપીલ સ્વીકારવામાં આવે છે.

*The Translation of this judgment has been provided by M/s.
Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: *The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.*